

अमृतकुंभ

हर
घड़ी को
हर
घड़ी को
अंतिम
घड़ी समझो ।
घड़ी समझो ।

गोराई : मुलांच्या समर कॅम्पमध्ये ग्रुप फोटोत ड्र.कु. पारुल, मुख्याध्यापक श्री. अर्जुन बारी, नगरसेवक शिवा शेठ्टी आणि उपस्थित मुले

राहुरी : आंतरराष्ट्रीय मातृत्व दिवसानिमित्त कार्यक्रमाचे दीप प्रज्वलन करताना एडव्होकेट मनीषा आहाव, डॉ. अरुणा भंडारी, ड्र.कु. विजया, ड्र.कु. खुशी, ड्र.कु. सुनिता व अन्य

पूर्णा (परभणी) : हठयोगी धैर्यमुनी जैन महाराज यांना ईश्वरी भेटवस्तू देऊन सन्मान केल्यावर ड्र.कु. प्रणिता

शेगाव : रेलवे अधिकारी डॉ. राजेंद्र फडके यांस ईश्वरी भेटवस्तू देताना ड्र.कु. शारदा व ड्र.कु. अनिता

नागोठणे : हळदी कुंकू चा कार्यक्रम साजरा केल्यानंतर माजी उपसरपंच सुश्रिया महाडिक, उपाध्यक्ष भाजपा श्रेया कुंठे, महिला पोलीस, ड्र.कु. मंदा, ड्र.कु. पूनम व अन्य मान्यवर

रोहा : सिनेतातका रुपाली भोसले यांना ईश्वरी भेटवस्तू देताना ड्र.कु. पूनम, ड्र.कु. सविता व ड्र.कु. कृष्णा

परमपिता परमात्मा त्रिमूर्ती शिवभगवानुवाच 'मन्मनाभव'।

अमृतकुंभ

अंतरंग

वर्ष १६, अंक २, जून - जुलै २०२२

मुखपृष्ठाविषयी

भक्तीमार्गांत विद्येची देवता सरस्वती मानली आहे. त्या वर्णनाचे मूर्त स्वरूप म्हणजे मातेश्वरी जगदंबा होत्या. ब्रह्मकुमारी संस्थेच्या प्रथम संचालिका वा नात्याने कार्यभार सांभाळताना त्या व्यक्तित्वात साधनेतही अग्रणी होत्या.

ज्याप्रमाणे देवीसमोर असुर जराजगल झुललेले दाखवतात तसेच क्रम-होथ्यादि विकारस्वरत लोक मत्तोर्वाच्या केवळ दर्शनाने आणि अल्पसंख्येच्या शांत होत असत. साधक निर्भव कसा असावा याचे आदर्श उदाहरण होत्या. देह आणि वैहिक जगतापासून बुद्धीगुने वृत्त राहण्याकरीता त्या नेहमी सांगत, 'प्रत्येक श्वास हा जणू शेवटचा आहे' असे समजा. यामुळे सहजसाध्य वैराग्य प्राप्ती होईल. जून महिन्यात अज्ञा अनेक प्रेक्षणक्षयी आठवणींचा सागर मातेश्वरीच्या स्मृतिदिनानिमित्त उध्वळून येतो.

१. संपादकीय...नवविधा भक्ती आणि ज्ञानमार्ग	२
२. आत्म्याचा मूलभूत गुण - आनंद	५
३. मना घडवी संस्कार!	६
४. लेखणी संभवची...	८
५. सत्य संकल्प जीवित् भरावा	९
६. भोरानाथ शिवाजी छत्री पार्करी...	१०
७. सदैव एकात्र मन आणि एकरस अकल्या	१४
८. शिक्ण्यासारखा वचं कधी... (भाग - ५)	१५
९. याद्विवा मना जरा थंब ना!	१६
१०. पत्रेनिहासाची पत्रे वाळताना	१८
११. तत्त्वबोध	१९
१२. जन्म आणि मृत्यूचे रहस्य	२१
१३. जन्मन ज्ञायरी (भाग - १)	२२
१४. शांतीचे दान	२४
१५. परीक्षया (भाग - ४)	२५
१६. व्यसनमुक्त व्हा!	२७

फोटो, लेख इत्यादी पाठविण्याचा पत्ता :

संपादक - अमृतकुंभ, द्वारा : प्रजापिता ब्रह्माकुमारीज्
ए-१०, वर्षा अपार्टमेंट, छत्रपती शिवाजी सोसायटी,
कोपरी कॉलनी, ठाणे (पूर्व)-४००६०३
फोन : ०२२-२५३२२२०८
E-mail : info@amrutkumbh.com

खाणी पाठविण्याचा पत्ता :

ब्र. कु. गोदावरी, प्रकाशक अमृतकुंभ
द्वारा : प्रजापिता ब्रह्माकुमारीज्, ए-१०, वर्षा अपार्टमेंट,
छत्रपती शिवाजी सोसायटी, कोपरी कॉलनी,
ठाणे (पूर्व) - ४००६०३ मोबाईल : ९८२००२३०९२

Printed, published by B.K.Godavari on behalf of Prajapita Brahmakumaris Ishwanya Vishwa Vidyalaya. Printed at Perfect Prints 22, Jyoti Industrial Estate, Nooribaba Dargah Road, Near Makhmali Talao, Thane (west), pin 400601. Published at Prajapita Brahmakumaris Light House, Wagle Estate, Thane (west), Pin - 400604, Maharashtra. Editor : Mr. Sachin Vinayak Upadhye.

वार्षिक वर्गणी रु. ७५/-, आजीव सभासद वर्गणी रु. १,४००/-

E-magazine साठी पुढील संकेतस्थळाला (वेबसाईटला) भेट द्या - www.amrutkumbh.com.

संपादकीय ...

नवविधा भक्ती आणि ज्ञानमार्ग

ईश्वर आराधनेसाठी तीन प्रमुख मार्ग वर्णिले आहेत. १) भक्तिमार्ग २) ज्ञानमार्ग ३) ध्यानमार्ग. साध्या सोप्या शब्दांत सांगावचे तर भक्ती म्हणजे देवाविषयीची श्रेष्ठ भावना आणि त्यातून भावोत्कट स्थितीकडे जाणे. ज्ञानमार्ग म्हणजे बुद्धीच्या आधारे ईश्वर कोण हे जाणून घेणे, शास्त्रांतून त्याच्याबद्दल काय माहिती मिळते त्यावर विचारमंथन करणे इत्यादी. तिसरा मार्ग म्हणजे ध्यानमार्ग अर्थात मन-बुद्धीची एकाग्रता करणे. त्यामध्ये कुणी स्वासावर ध्यान केंद्रीत करतं, तर कुणी सोऽहम या मंत्रावर तर कुणी अजून करही करतं. मात्र हे तीनही मार्ग मनुष्याने आपल्या बौद्धिक कुवतीनुसार अस्तित्वात आणले आहेत. भक्तीमार्ग आणि स्वतः परमात्मा शिव येऊन जे ज्ञान देतो त्या ज्ञानाला अनुसरून चालणे म्हणजे ज्ञानमार्ग असा अर्थ इथे अभिप्रेत आहे.

प्रचलित भक्तीमार्गात नऊ प्रकार सांगितले आहेत ते आधी थोडक्यात पाहूया आणि पण परमात्मा शिवाचे विदित केलेला ज्ञानमार्ग काय आहे ते पाहूया.

१) श्रवण - भगवंतावर प्रेम करणाऱ्या भक्ताने, भगवंताचे नाव, रूप, गुण, लीला आणि कथा इत्यादींचे श्रद्धापूर्वक श्रवण करावे असे सांगितले आहे. यासाठी श्रद्धा आणि प्रेम असणे गरजेचे, त्याबरोबर महापुरुषांचा सहवास असावा, त्यांचे सोबत लीन (नष्ट) होऊन राहावे. त्याशिवाय भक्तीतून काही प्राप्त होणे फटीक आहे, असे मानले आहे. कुठेतरी सत्संगात जाऊन ज्ञानेश्वरी, गीता, हरिपाठाचे अभंग अशा काही गोष्टींचे श्रवण करावे. त्यात पुण्यप्राप्ती आहे असा समज दृढ आहे. श्रवणभक्ती तुमच्यासोबत अंतकालापर्यंत राहू शकते, त्यातून वैराग्याचा उदय होईल, आणि वैराग्याद्वारे मोह नष्ट होईल. हरिनाम ऐकत ऐकत हा भवसागर पार होईल

ही दृढ श्रद्धा आहे. यासाठी समर्थ रामदासांनी हरिकथा करणाऱ्यांना सूचना केली आहे - श्रोतयांची श्रवणपुटे (कान)। आनंदे भरावी ।

२) कीर्तन - भगवंताचे नाव, रूप, गुण, कर्तव्य, लीलाचरित्र यांचे प्रेमपूर्वक उच्चारण करावे. नुसते उच्चारण नव्हे तर, मोठ्या आवाजात नाव घ्यावे, त्याच्या कीर्तीचा महिमा गावा, साधीला वाद्यवृंद असावा आणि गोट पळवाने, श्रद्धेने हे गावे वालास कीर्तन म्हटले आहे.

हरिकीर्तने भरावा । ब्रह्मगोळ म्हणजे सगळ्या ब्रह्मांडात तो आवाज जावा अशी एक भाषणी भावना आहे. साधारण अशाच प्रकारची भावना अन्य काही धर्मातही पहायला मिळते. 'चला आता प्रार्थनेची किंवा ईश्वराच्या आठवणीची वेळ झाली. हे बोलावण्याकरिता उंचावर जाऊन हाकाटी करून लोकांना बोलाविणे हा मूळ उद्देश होता. कालपरतचे त्यात स्थित्यंतरे येत आहेत. राजकीय रंग चढत आहेत आणि मूळ उद्देशांपासून समाज दूर जातोय की काय असे वाटते.

३) स्मरण-देवाचे नाव घेणे, जप करणे त्याचे गुण, लीलाचरित्र कथा इत्यादींचे श्रवण करून त्यावर मनन करणे, मनांत भगवंताच्या नावाचा जप करणे म्हणजे स्मरण रूपातील भक्ती सुचवली आहे. काही संतांनी सांगितले देवाचे नाव घेणे हा कलियुगातील सोप्या भक्तीचा प्रकार आहे. कुठलेही काम करतांना नाव घेणे सोंपे आहे. म्हणूनच संत मंडळी म्हणतात 'स्मरण करावे देवाचे । अखंड नाम जपत जावे ॥ नामस्मरणे पावाचे । समाधान ॥

कुणी पाळ जपण्याचा विधी अनुसरतं. नितक्या जास्त वेळा पाळजे मणी ओढून नाव घेऊ तितका पुण्यसंचय अधिक अशी त्यापागची श्रद्धा आहे.

४) पाद-सेवन - श्रीराम, श्रीकृष्ण किंवा अन्य देव-देवतांच्या मूर्तीचे पूजन, विशेषतः मूर्तीच्या चरणसुगुलावर ध्यान केंद्रित करणे आणि चरणाभूत प्राशन करणे म्हणजे भक्ती होय. तीर्थ प्राशन करताना एक श्लोक म्हटला जातो.

अकालमृत्यु हारणं सर्वव्याधिं विनाशम्
शिवपादोदकं तीर्थं जठरे धारयामि अहं. मग कुणी शिवाच्या जागी सूर्य, विष्णु किंवा अन्य देव देवतांचे नाव घालून हा श्लोक उच्चारतो. त्याद्वारे तन-मनाची शुद्धी घडते अशी तीर्थप्राशनामागील भावना आहे. संत महात्मांच्या चरणाचे तीर्थ प्राशन हा देखील त्यातलाच एक प्रकार आहे.

५) अर्चन - धातू किंवा मृत्तिकेच्या मूर्तीसमोर, पाने, फुले-फळे किंवा सुगंधी वस्तू श्रद्धापूर्वक अर्पण करणे आणि त्या देवतेने आपल्याला दर्शन घ्यावे अशी कामना करणे म्हणजे अर्चन भक्ती होय. आपल्या सर्व मनोकामना पूर्ण होतात असा विश्वास बाळगून ही किंवा केली जाते.

६) बंदन - शिरसाष्टांग नमस्कार देवतेच्या मूर्तीसमोर घालणे म्हणजे भक्तीतला सहावा प्रकार याचे पुढील पाऊल म्हणजे संत महात्म्यांना बंदन करणे, वयोवृद्धांना बंदन करणे, पंढरीच्या वायीला जाऊन आलेल्या वारकऱ्याला बंदन करणे, इत्यादी बघायला मिळते.

७) दास्यभक्ती - हनुमंताचे रूप या दास्यभक्तीचे प्रतीक म्हटले जाते. आपल्या मनातील अहंकार त्यागून भगवंताच्या मूर्तीसमोर नम्र होणे किंवा गीता आणि इतर शास्त्रांच्या आज्ञेनुसार आचरण करणे म्हणजे दास्यभक्ती अशी भक्ती केल्यास भगवंत आपली कर्मबंधने नष्ट करतो अशी श्रद्धा बाळगली जाते.

८) सख्य भक्ती - देवाच्या सख्यत्वाकारणे । आपले सौख्य सोडून देणे ।

अनन्य भावे जीव प्राणं । शरीर ते ही वेधावे ॥

(दासबोध ४/८/३)

असे समर्थ रामदासांनी लिहून ठेवले आहे. परमेश्वराच्या अगाध शक्तीवर विश्वास ठेवून प्रेम करणे म्हणजे सख्य भक्ती. जसे नाते अर्जुनाने प्रस्थापित केले तसे आपण करावे हे उद्दीष्ट आहे.

९) आत्मनिवेदन - 'मी'पणे प्रपंच न घडे । 'मी'पणे परपार्थ बुडे असे संतांनी लिहून ठेवले आहे. याचाच अर्थ आहे - मी पणासा अहंकार त्यागासा. तन-मन-धनासहित

आपली सर्व कर्मे एखाद्या पुण्यगुच्छाप्रमाणे ईश्वरार्पित करावी. भगवंताच्या इच्छेनुसार सगळे करणे, समर्पण भावनेने करणे म्हणजे आत्मनिवेदन होय.

ज्ञानमार्ग - भक्तीचे फळ 'ज्ञान' मानले आहे. आरंभी उल्लेख केल्याप्रमाणे परमात्मा शिव स्वतः येऊन जो ज्ञानमार्ग दाखवतो त्याविषयी जाणून घेऊया. या कलियुगाच्या अंती शिवपिता स्वतः येऊन जे ज्ञान देतो ते अनुसरणे, आचरणात आणणे म्हणजे नवविधा ज्ञान मार्ग म्हणता येईल.

१) श्रवण - जन्म-मृत्युच्या चक्रात येणाऱ्या मनुष्यात्म्यांपैकी कुणीही परमेश्वराचा बंधार्थ परिचय देऊ शकत नाही. परमेश्वराचे नाव, रूप, गुण, कर्तव्य, त्याचे निवासस्थान, त्याच्या अवताराचा काळ बांधावत तो स्वतः येऊन सांगतो. तेव्हाच ते सत्य जगासमोर येते. तोपर्वत ज्याने-त्याने आपापल्या अल्पमतीप्रमाणे त्याच्याविषयीच्या कल्पना मांडल्या; पण त्या अपूर्णच राहिल्या. त्यामुळे जनमानसांत काही भ्रम निर्माण झाले जसे, ईश्वर सर्वव्यापक आहे.

असे सर्व समज दूर करण्यासाठी शिव-परमात्मा परकाचा प्रवेश करून आपले ज्ञान प्रकट करतो. त्यास स्वतःचा देह नाही त्यामुळे तो परकाचा प्रवेश करतो. तो निराकार - ज्योतिर्विदूस्वरूप आहे. मनुष्यास्मे, त्यांचा सृष्टिचक्रातील जन्म-मृत्यूचा प्रवास, युगांचे कालनिर्णय या सगळ्याविषयीची माहिती म्हणजे आदि-मध्य-अंताबद्दल जाणणे. याचे ज्ञान ईश्वराजवळच आहे. म्हणून त्याला या सगळ्याचा रचनाकार म्हणता येईल. मात्र रचनाकार म्हणजे शून्यातून जादूची कांडी फिरवून सगळं निर्माण केलं असं नव्हे. शिष्यपरमात्मा स्वतः येऊन या सर्व विषयांवर विस्तृत ज्ञान देत आहे. हे ज्ञान श्रवण करणे म्हणजे भवसागर पार करणाऱ्या मार्ग निवडणे, असे श्रवण ज्ञानमार्गात घडते. मनुष्यनिर्मित शास्त्र-पुराणे इत्यादी श्रवण नसून त्यातील धारणायोग्य सार श्रवण करणे.

२) कीर्तन - परमात्मा स्वतः येऊन फक्त ज्ञान देत नाही, तर आपले गुण आणि शक्ती प्रगट करतो. त्याकरिता त्यालाही कर्म करून दाखवावे लागते. तोच त्याचा महिमा आहे. तो अविनाशी पिता आहेच, पण तो स्वतः अवतारित झाल्यावर शिक्षकाची भूमिकाही साकारतो. इतकेच नव्हे तर सद्गुरूचे रूप धारण करून सद्गतीचा मार्ग दर्शवितो. मनुष्य, देवता,

संत, महात्मे, धर्मात्मे या सर्वांतून वेगळा व सर्वत्रेह असा तो परमेश्वर आहे. हे ज्वांनी जाणले त्यांचे आश्चर्य आहे, ही सत्य माहिती इतरांपर्यंत पोहोचविणे. ज्यांना ईश्वराच्या वा कार्याचा अराप परिचय नाही, जे याबाबत अज्ञ आहेत त्यांना हे ज्ञान अवगत करून देणे हेच ज्ञानी माणसाचे कीर्तन आहे.

३) स्मृति - मी आत्मा शांतस्वरूप आहे, परमात्मा शिवदेखील ज्योतिर्बिंदू स्वरूप आहे. परमेश्वराचे बथार्थ नाम-रूप जाणून त्याची आठवण करणे हे उचित स्मृतिस्वरूप बनणे आहे. पण त्याबद्दल सत्य ज्ञान नसताना केवळ भावनेचा आधार घेऊन नामस्मरण करणे, जफ्माळ ओढणे इत्यादी भयादीत फलप्राप्ती करवितात. त्यातून मन:शांती काही काळासाठी मिळेल; पण विकार नष्ट करता येतील का? पूर्वकर्माची भीजे दस्य होतील का? परमात्मा शिव म्हणतात जो पर्यंत मी वेळून माझ्या स्मृतीत राहण्याचा यथार्थ विधी शिकवत नाही तोपर्यंत केलेले सर्व प्रवृत्त भयादीत प्राप्ती करवितात. त्यामुळे बथार्थ परिचयाद्वारे बथार्थ स्मृती राहू शकते. अशी स्मृती ज्ञानमय स्मृती म्हटली जाते.

४) सेवा - ईश्वर निराकार आहे, त्याला स्वतःचा देह नाही त्यामुळे प्रतीक पूजेद्वारे त्याच्याबद्दलचे भाव व्यक्त करणे एका भयादीत रूपात आपल्याला प्राप्ती करवून देऊ शकतात. शिवपरमात्मा अव्यक्त होऊन सांगतात - माझ्या स्मृतीत राहून कर्म करण्याने तुम्ही आनंदीत स्थितीत कर्म करू लागता. अशा कर्मातून अनेकांना आनंद मिळतो. नुसत्या सहवासातून, साहचर्यातून आनंद मिळतो ही एक प्रकारे मानव सेवाच आहे. ईश्वराविषयीचा सत्य परिचय इतरांना देणे ही देखील सेवा आहे. ईश्वराच्या वचनानुसार स्वतःत परिवर्तन आणणे ही सुद्धा मोठी सेवाच आहे. म्हणूनच म्हणतात स्व-परिवर्तनातून विश्वपरिवर्तन घडते.

५) अर्पण - जेव्हा ईश्वर स्वतः अव्यक्त होतो तेव्हा त्याच्या मूर्ती-तसविरिसमोर पुष्प अर्पित करणे फोल ठरते. परमात्मा म्हणतात, जेव्हा मी स्वतः ज्ञान देणाकारिता उपस्थित आहे. तेव्हा गुणवृक्त कर्म करणे म्हणजेच पुष्पनिर्मिती आहे. अशी कर्म पुष्पे मलाच अर्पित करा म्हणजे अहंकाराची बाधा होणार नाही. मनाच्या बुद्धीद्वारे, पवित्रतेच्या धारणेतून अर्पण केलेल्या कर्मपुष्पांचे फळ फक्त याच जन्मी नव्हे तर पुढील २१ पिढ्यांकरिता प्राप्त होते असे

शिवपरमात्मा म्हणतात. हीच छरी अर्पणमय अवस्था ज्ञानमार्गित आहे.

६) संबंध - सखा मानावा भगवंत
माता-पिता गणगोत
लक्ष्मी विद्या धन वित्त
सकळ परमात्मा

अशी मनाची अवस्था व्हावी ही कल्पना संतांनी व्यक्त केली. सर्व संबंध एका ईश्वराशीच जोडावे. केवळ तोंडाने बोलण्याकरिता स्वमेव माता व पिता न राहवे. हे अभ्यासातून अनुभूतीच्या स्तरावर यावे हीच अपेक्षा आहे. गीतेत म्हटले आहे - मन्मना भव म्हणजे मन माझे ठावी जोडून ठेव. जोपर्यंत आरण स्वतःला देह समजतो, तोपर्यंत मन-बुद्धि स्थिर होऊ शकत नाही. मात्र देहबुद्धीचा त्याग करून आत्मनिश्चय झाला तरच निराकाराशी संबंध जोडला जाऊ शकतो. त्यातूनच पवित्रता सुख-शांतीरूपी घनाचा वारसा मिळू शकतो. म्हणून सुदाम्याचे उदाहरण भक्तीत दिले जाते. निर्मळ मनाने देहबुद्धीचा त्याग केला तर राजप्रासादासमान गुण शक्तीचा वारसा मिळतो.

७) आज्ञापालन - शिवपिता म्हणतात माझी सर्वप्रथम आज्ञा आहे काम महाशत्रू आहे, त्याचा त्याग करा. आजपर्यंत तुम्ही सर्व विकार स्वाभाविकच मानले. इतकेच नव्हे तर पवित्र देव देवतांनाही विकारवश समजत आलात. उदा. शंकर कोपिष्ट देवता आहे, इन्द्रालाही परस्वी अभिलाषा झाली इत्यादी. जशी दृष्टी तशी सुष्टी वा न्यावाने मनुष्याने स्वतःवरून देव-देवतांच्या चरित्रातही विकारांची जोड दिली आणि गडबट झाली. आता शिवपिता सांगतात बुद्धीद्वारा माझाच संग करा तो छरा सत्संग आहे. देहासंबंधीचे सर्व धर्म त्याग करा बुद्धीद्वारे. त्यासाठी सर्वसंगपरित्याग करून अरण्यात जावची आवश्यकता नाही. संसारात राहूनही कमळपुष्पाप्रमाणे राहता येते. त्याकरिता आवश्यक ते ज्ञान आणि त्यासोबत भक्ती परमात्म्याकडून प्राप्त होते. हेच खो आज्ञापालन आहे.

८) सख्य - जसे प्रियकर आणि प्रेयसी एकमेकांपासून दूर असले तरी मनाने जवळ असतात. हात-पाय इत्यादी कर्मांद्वारे स्थूल कर्मांत गुंतली असली तरी मन प्रिय व्यक्तीत रममाण होते. दोन भित्रांचीसुद्धा अशी अनुभूती असू शकते. सख्यत्वासाठी काही साधर्म्य, समानपणा लागतो. शिवपिता

(पृष्ठ क्र. १३ वर)

आत्म्याचा मूलभूत गुण-आनंद

ब्र.कु. पुण्या, नाशिक

आनंदाचे डोही, आनंद तरंग
आनंदचि अंग, आनंदचि अंग

अशी अनुभूती तुकोबांनी लिहून ठेवली आहे. सामान्य माणूस आनंदाच्या लहरीखोबत इतर कडू-गोड तरंगही अनुभवतो. जसे फुलाचा स्वभावच सुगंध देणे, प्रसन्न राहणे आणि प्रसन्न करणे आहे. सूर्य, प्रकाशच देणार त्याप्रमाणे मनुष्याचाही मूलभूत गुण आनंद आहे. किंबहुना बऱ्ही मूलभूत गुणांपैकी आनंद हा एक आहे. आत्म्याचे सात मूलभूत गुण आहेत. पावित्र्य, सुख, शांती, प्रेम, ज्ञान, शक्ती आणि आनंद. आनंदमय स्थिती परमोच्च मानली गेली आहे. सदैव अशा स्थितीत राहणारे लोक अपावानेच आढळतील. संन्याशांमध्ये नाचापुढे सरस्वती, गिरि अशा उपाधी जोडतात. त्यात आनंद ही उपाधीही पाहायला मिळते. जसे- विवेकानंद, योगानंद इत्यादी.

मूलभूत गुणांच्या अनुभवाकरिताच मनुष्य धडपडत असतो. कुणाला क्रिकेट पाहून किंवा खेळून आनंद मिळतो. कुणी वाचनातून आनंदप्राप्ती करतात तर कुणी काय ! पण हे सगळे प्रयत्न बाह्यात्कारी झाले. सभोवतालच्या भौतिक साधनांद्वारे किंवा व्यक्तींद्वारे आनंद प्राप्तीचे हे मार्ग आहेत. भौतिक साधने सजभंगू आहेत. त्याचप्रमाणे मानवी देहात वास करणाऱ्या मनुष्यात्म्यांकडून मिळणाऱ्या प्राप्ती विनाशी आहेत, कारण देह विनाशी आहे. चिरंतन आनंद प्राप्तीसाठी अंतर्मुख होणे गरजेचे आहे. आत बघणे म्हणजे तरी काय ? आत्मानुभूती हाच सर्व मूलभूत गुण अनुभवण्याचा पावा आहे. मी स्वतः देह नसून एक चैतन्य शक्ती, आत्मा आहे, भुकुटी मध्ये निवास करणारी सत्ता आहे, हे जाणिवेच्या पातळीवर उतरवणे गरजेचे आहे, यालाच आत्मानुभूती म्हणता येईल.

भौतिक अंगाने विचार केला तर प्रत्येक मनुष्य आनंदाचा अनुभव घेतो; पण कधी तो आनंद थोड्या काळाकरिता टिकतो, तर कधी जास्त, मात्र सदैव आनंदी स्थिती काही राहत नाही. संयुक्त राष्ट्र संघ दरवर्षी सगळ्यात जास्त आनंदी देश कोणता असे सर्वेक्षण करतो. काही वर्षांपूर्वी सलग तीन वर्षे 'फिनलँड' या देशाला हा बहुमान मिळाला. तिथली जनता इतरपेक्षा जास्त आनंदी असल्याचे दिसून आले. अशाच प्रकारे आपण 'भूतान'चे नावही ऐकतो. 'हॅपीनेस इंडेक्स' नावाची संकल्पना अलीकडे फार प्रचलित झाली आहे. त्यानुसार भूतानचा प्रयत्न आहे. देशातील जनता जास्तीत जास्त आनंदी कशी राहील यावर भर दिला जातो. फिनलँड मध्ये सामाजिक सुरक्षितता आणि आपसातील एकोप्याला सर्वाधिक महत्त्व दिले जाते. या देशाची लोकसंख्या पन्नाचवन्न लक्ष आहे. फर्वटन या प्रमुख व्यवसायावर भिस्त असणाऱ्या या देशातील जनता अतिशय छोट्या छोट्या गोष्टीतही आनंद घानतात. अल्पसंतुष्ट असणे वेगळे आणि समाधानी असणे वेगळे.

१४९ देशांमध्ये भारताचा क्रमांक पहिल्या संभरातसुद्धा नाही ही एक प्रकारे विवेचीच बाब म्हणावी लागेल. एवढी 'आमचा भारत महान' म्हणून गोडवे गाणारे आपण भारतीय का बरे आनंदी नाही याची प्रीमांसा करणे गरजेचे आहे. देशाचा जीडीपी, सामाजिक सुरक्षितता व्यक्ती स्वातंत्र्य अशा अनेक निकषांवर आनंदीपणाचे मूल्यमापन केले जाते आणि त्यात भारतीय कुठेतरी कमी पडतात. आनंदी राहणे हे मानवाच्या मूलभूत उद्दीष्टांपैकी एक आहे. संयुक्त राष्ट्रसंघाच्या सर्वसाधारण सभेने २८ जून २०१२ रोजी एक ठराव मान्य केला त्यानुसार २० मार्च हा दिवस 'आंतरराष्ट्रीय आनंदी दिवस' म्हणून साजरा केला जातो.

(पृष्ठ क्र.७ वर)

मना घडवी संस्कार !

ब्र. कु. शिवानी, दिही

समाजात अनेक प्रकारची माणसे आहेत. कोणाला पाण्यापासून भीती वाटते. कोणाला उंचीची भीती वाटते. काही जणांना दुसऱ्यांची निंदा करण्यात स्वारस्य वाटते, काहींना दुसऱ्याला त्रास देण्याची सवय असते इत्यादी अनेक प्रकारची माणसे बाबताना आपण बघतो. ते असे वागण्यापागे त्यांच्यावर पूर्वापार चालत आलेले संस्कार फारणीभूत आहेत. त्या संस्कारांची पाळेमुळे इतकी घट्ट रुजली आहेत की कोणा एखाद्या सांगण्याने त्याचे परिवर्तन इतक्या सहजतासहजी होणे अशक्य आहे. तेव्हा एकमेकांबरोबर वास्तवताना सभोरची स्वकी जो जशी आहे तसे त्याचा स्वीकारणे आवश्यक आहे. प्रत्येक जण आपापल्यापरीने बरोबरच असतो कारण तो त्या त्या संस्कारांच्या प्रभावाखाली असतो. म्हणतात ना, सुंभ जळला तरी पीळ काही सुटत नाही. त्यामुळे त्याचे जे मूळ संस्कार आहेत हे फक्त आणि फक्त त्याच्या स्वबळाच्या इच्छाशक्तीद्वारेच बदलले जाऊ शकतात. आपण फक्त एवढेच करू शकतो की त्या व्यक्तीला योग्य ते मार्गदर्शन करून परमात्म्याची अवीट गोडी चाखू शकतो. एकदा का परमात्म्याचा परिसरस्पर्श त्याला झाला की आपसूकच तो बा दुष्टचक्रातून बाहेर पडू शकतो.

आता, गरबा या नृत्यविष्काराबेच उदाहरण घ्या. गरबा जेव्हा खेळतात, तेव्हा सभोरच्या व्यक्तीच्या पावलाबरोबर आपले पाऊल पडले पाहिजे म्हणजे तो शोभनीय तर होतोच; पण त्याचबरोबर एक प्रकारचा सुसंवाद-नाद साधला जाऊन परपोच आनंदाची अनुभूती होते. तसेच दांडिया खेळताना सभोरच्या व्यक्तीच्या हातातील दांडीची हलचाल बघून आपल्या हातातील दांडी त्याप्रमाणे फिरवायची की तो एक प्रकारचा नाद घुमतो, त्याची गोडी काही वेगळीच असते व एक सुंदर रासलीला अनुभवायला

मिळते. जीवनात देखील एकमेकांबरोबर असे संस्कार मिलन व्हायला हवे. जितकी माणसे तितक्या प्रवृत्ती! विचारांमध्ये मतभिन्नता असली तरी नात्यांतील गोडवा टिकून ठेवता आला पाहिजे. तरच नात्यांमध्ये जिव्हाळा तयार होईल. तर असे एकमेकांशी मिळून-मिसळून, गोडीगुलाबीने आपण आपले जीवन व्यतीत करू शकतो. फक्त गरज आहे ती दुसऱ्याला समजून घेण्याची. त्यासाठी दुसऱ्याच्या प्रती मनात आदर असायला हवा. कधीही दुसऱ्याच्या चुकांकडे अंगुलीनिर्देश करू नका. कारण जेव्हा असे आपण करतो तेव्हा एकतर त्याला आपण दुखाचतोच त्याचबरोबर आपल्या नातेसंबंधात दुरावा निर्माण होतो. तेव्हा दुसऱ्याची चूक न दाखवता ती करण्याची पद्धत करी चुकीची आहे हे समजावता आले पाहिजे.

पूर्वी जेव्हा मुले शाळेतून घरी यायची तेव्हा शाळेतील सर्व गोष्टी आपल्या आईवडिलांना सांगत होती. मोठी झाल्यावर तीच मुले जेव्हा शाळा, कॉलेज बुडवून सिनेमा पाहू लागली. तेव्हा त्यांच्या त्या सांगण्यावरती आपण ज्या पद्धतीने त्राण केला ते पाहून मुलांनी आपल्याला खरे सांगणेच सोडून दिले. आपण जर सामोपचाराने त्या मुलांना समजून घेतले असते की हे असे वचच मुळी अड्ड आहे. सिनेमा बघणे मुलांच्या पनात बेगारच. फक्त जी पद्धत त्यांनी सिनेमा बघायला निवडली ती चुकीची आहे हे समजावता हवे. चूक ही मुलांची नाही तर ती चुकीची पद्धत त्यांनी निवडली हे सांगता आले पाहिजे. तरच सर्व गोष्टी मुले आपल्याला विनदिकतपणे सांगतील. तो विश्वास आपण त्यांच्यात निर्माण करायला हवा जेणेकरून सत्याची कास ते सोडणार नाहीत व वाईट प्रवृत्ती त्यांना शिवणार नाहीत. आपल्या मुलांकडे आपण एखाद्या त्रयस्थ्याप्रमाणे बघायला हवे. एखादा सहागार जसा शांतपणे सगळ्या गोष्टी ऐकून

घेऊन मग योग्य ते मार्गदर्शन करतो, तसे आपण आपल्या मुलांचे सल्लागार बनावला हवे !

शांतपणे, समजून घेऊन एखादी गोष्ट स्वीकारणे व त्याबद्दल योग्य ते मार्गदर्शन मुलांना करणे गरजेचे आहे. आपण मुलांचे पालक न बनता मित्र म्हणून वावरणे गरजेचे आहे. नाहीतर ज्या गोष्टी मुले, आपल्याशी बिनदिवक्तापणे सांगत होती. ते आपल्या प्राण्यापुढे घाबरून जाऊन, मित्रपरिचाराला बिनधास्तपणे सांगतील. जेणेकरून कोणतीही वाईट गोष्ट मुद्दा करायला त्यांना लाज वाटणार नाही. कारण आपल्या आईवडिलांनी नाही तर मित्रांनी त्याची प्रशंसा केली, आपल्या समकक्ष मित्रांकडून मला वाढवा मिळाली, मान मिळाला या खोट्या प्रमाचे ते बळी पडतील ! तेव्हा असा विकृत मनोवृत्तीचे बळी पडण्यापासून आपण त्यांना वाचवू शकतो. आपण त्यांचे मित्र बनून त्यांना समजून घेऊन सागलो तरच हे चढेल. त्यांची चूक म्हणण्याला पूर्णविराम, तर त्यांना स्वीकारणे हे आपण आपल्या मनात दृढ केले पाहिजे. आपणच मुलांना भरकटण्यापसून वाचवू शकतो व एक जबाबदार नागरिक बनवू शकतो !

आता प्रत्येक जण माझ्याच मताप्रमाणे वागला पाहिजे ही प्रत्येकाची इच्छा असते. एकमेकांकडून प्रत्येक व्यक्ती काही अपेक्षा बाळगून असतात. पण जेव्हा त्या इच्छा पूर्ण होत नाहीत तेव्हा मन दुःखी होते. एखादी दुसरी व्यक्ती जेव्हा आपल्याला रगावते, चुकीच्या पद्धतीने बोलते तेव्हा ते

आपला नाही तर स्वतःचाच अपमान करत असतात. माझा अपमान झाला, मला दुःख झाले असे वाटून न घेता तो त्या व्यक्तीचा संस्कार तसा होता. म्हणून ती व्यक्ती तशी बागली असे समजून त्याला माफ करण्याची कला जोपासू ! जेव्हा एखादी व्यक्ती आपल्याला काही बोलली तोपर्वत मला काहीच दुःख झाले नाही, पण जेव्हा मी त्या घटनेवर विचार करत बसते तेव्हा त्या दुःखाची झळ बसते. तीच तीच गोष्ट परत परत उगाळून आपण त्याला खतपाणी घालतो. त्यांशी आपण शांत, संयमी राहून त्यांना त्या गोष्टीबद्दल माफ करून तो विषय तिथेच संपवून टाका. ती गोष्ट माझ्या मनात नोंदलीच गेली नाही. नाही तर अशा बऱ्याच गोष्टी आपण जीवनात पकडून ठेवतो व जेव्हा आपण शरीर सोडतो तेव्हा आत्मा या सर्व गोष्टींचे संस्कार आपल्या पुढील जन्मी घेतो व त्याप्रमाणे वागत जातो किंवा तसा आपला स्वभाव घडतो. आपल्याला जर वाईट संस्कारांपासून परावृत्त करायचे असेल तर वेळीच सावध व्हा व दुसऱ्यांना माफ करायची सवय लावून घ्या! आपला व्यवहार हा आपल्या संस्कारानुसार घडत असतो. इतरांच्या संस्कारांपुढे नाही. इतर कोणीही मला इजा करू शकतात, फसवू शकतात, ओरडू शकतात पण माझ्या मनाला नाही. मन माझ्या हातात आहे. मनाला दुःखी करायचे की सदैव सुखी ठेवून त्या परमात्म चिंतनात लीन व्हावचं हे ज्याने त्याने ठरवायचे आहे ! म्हणून तर म्हटले आहे मन जीते तो जगत् जीत !

(भावनुवाच - प्र.कु. नितीन, कुबेल)

(पृष्ठ क्र.५ वरून)

आनंद साजरा करण्यासाठी उत्सवांची किंवा अशा विशिष्ट दिवसांची निवृत्ती करावी लागते. पण असा आनंद त्या दिवसापुरताच मर्यादित राहू शकतो. आपल्याला हवा असणारा आनंद जेव्हा पाहिजे तेव्हा घेता आला पाहिजे. तशी हुकूमत प्राप्त केली तर किती मजा येईल. यासाठीच्या

वाटचालीत ब्रह्माकुमारी संस्थेत शिकवला जाणारा 'राजयोग' कामी येईल ही खात्री आहे. आमच्या केंद्राला अवश्य भेट द्या.

'आनंदाचे आवारू । मांडू जगा' याप्रमाणे आनंदी जीवनाची वाटचाल राजयोगाद्वारे साधता येईल.

वेळ गमावणे म्हणजे आयुष्यातील सर्व संधी गमावणे होय. - यदुनाथ थले

लेखणी संजयची...

विनम्रता

डॉ.कु. जगदीशचंद्र

कोणतेही कार्य असो, ते विनम्रतेने करणे वालाच 'निरहंकारीपणा' म्हणतात, नम्रता म्हणतात. नम्रता आपले अमोघ शस्त्र आहे. नम्रतापूर्वक वागणे हे विजयी बनण्यासाठीचे आपले ध्येय आहे. सामान्यपणे रागावल्यावर किंवा भीती दाखवल्यावर विजय मिळतो किंवा इच्छित कार्य होते, असा एक समज आहे. परंतु आपल्याकडे अस्लीकिक शक्ती आहेत, दैवी, तसेच आत्मिक शक्ती आहेत. कोणी कितीही मोठ्या असो, आपल्या नम्र वागण्याने समोरच्याचा अहंकार गळून पडतो. नम्रपणामध्ये खूप शक्ती आहे. वैज्ञानिकांच्या घाते अणुशक्ती सर्वात मोठे शस्त्र आहे, तर योगिजांचे शस्त्र नम्रता. सिद्धी स्वरूप बनण्याकरिता नम्रता असणे गरजेचे आहे. मी एक विश्वसेवक आहे, हे नेहमी लक्षात ठेवायला हवे. जेव्हा आपण अनेकराज्य मिळून सेवा करतो त्यावेळी मुखातून कधी सहजच उद्गार निघू शकतात - मी काय याचा पिढीगत नोकर आहे का? हा मला काय सम्प्रती? हो! एका अधिनि आपण त्यावेच काय तर सर्वांचेच सेवक आहोत. मितवाचा स्वतः म्हणतात 'मी विश्व सेवक (I am your obedient servant) आहे, तर आपण त्यांची मुलेही तसेच आहोत.

नम्रतेचा गुण धारण करण्यासाठी हा आपला नवीन जन्मच आहे, असे समजावला हरकत नाही. लौकिक जीवनात कुणी उच्च पदाधिकारी असेल, कुणी खूप श्रीमंत असेल, परंतु इथे ते सर्व विसरून आपण एका पित्याची मुले आहोत. हीच आपली खरी ओळख आहे. इथे लौकिक पदभार आठवून आधी काय होतो, काय करत होतो हे लक्षात ठेवायची आवश्यकता नाही.

'सगळे वडिलांची कीर्ती'। तो एक मूर्ख

असे संतांनी सांगूनच ठेवले आहे. आपण तर अज्ञानी

जीवनाची कात टाकली आहे. ज्ञानमार्गावर चालत आहोत, जे काही आपल्याकडे होते ते सर्व मनाने ईश्वरार्पण केले आहे. मग तो मान-सन्मान असो, धन असो किंवा संपत्ती असो. आता स्वतःला वीतरागी समजावला हवे. बाबा तर म्हणतात 'रंकापासून राव बना'. जेवढे आपण वैरागी बनू तेवढेच आपण आंतरिक संपन्न बनत जातो. वैरागी म्हणजे याचक नव्हे. बाबा म्हणतात, पागण्यापेक्षा मरणे बरे.

वैरागी म्हणजे आंतरिक भाव असा हवा-आता माझे स्वतःचे असे काहीच नाही. जे काही माझ्याकडे होते आणि आहे, ते सर्व ईश्वरार्पण आहे. मी तर एक वैरागी आहे हा भाव जेव्हा अंतःकरणात रुजेल, तेव्हा खऱ्या अर्थाने नम्रता अंगी बाणली असे म्हणता येईल.

बाबा म्हणतात, "प्रत्येक आत्मा विशेष आहे. माझे प्रत्येक मूल विशेष आहे." स्वतःमधली आणि इतरांमधली वैशिष्ट्ये बघायची सवय लावली पाहिजे. हे बुद्धीरूपी नेत्राचे काम आहे. आपल्या वैशिष्ट्यांचा सेवेत वापर करायची हीस मनीं बाळगावी. त्यामुळे आपले आणि इतरांचेही भाग्य उजळते. आपण ज्या नजरेने दुसऱ्याकडे पाहतो तसे आपण बनत जातो, हे शास्वत सत्य आहे. दुसऱ्यांमधील उणिवा पहाल, तर त्याच आपल्या व्यक्तिमत्वातही वाढीस लागतील. हा एक नैसर्गिक नियमच आहे. अवगुण बघितल्याने आपण फुकार्यहीन बनत जातो हे गूढ रहस्य आहे. आध्यात्मिक दृष्ट्या आपले पतनच होत जाते. म्हणूनच कधीही दुसऱ्याचे अवगुण पाहू नये. सगळ्यांमधील वैशिष्ट्ये पाहिल्याने आपणही वैशिष्ट्यपूर्ण बनत जातो. हीच जीवनाची इतिकर्तव्यता आहे.

(भाष्यानुवाद: डॉ.कु. विद्या, वसंत विहार, ठाणे)

सत्य संकल्प जीवीं धरावा ब्र.कु.अर्पिता, विपुता

मी एक कॉलेज विद्यार्थिनी आहे. गेला काही काळ ब्रह्माकुमारीज संस्थेद्वारे शिकविले जाणारे आध्यात्मिक ज्ञान मी स्वतःच्या जीवनात धारण करण्याचा प्रयत्न करत आहे. आपण शिकत असलेल्या आध्यात्मिक ज्ञानाच्या कस टोटीचा क्षण आल्यावर आपली विवेकशक्ती काय निर्णय करते याचा नुक्ताच प्रत्यय आला.

आमच्या कॉलेजात प्रयोग प्रात्यक्षिकासाठी (प्रॅक्टिकल परीक्षा) इतर ठिकाणाहून परीक्षक येतात. माझ्या वार्षिक परीक्षेसाठी असेच एक बाहेरून आलेले परीक्षक, माझ्यासाठी कसोटीचे क्षण घेऊन आले. परीक्षकांनी मुलांकडे गुणचूप मागणी केली, 'तुम्ही मला प्रत्येक विद्यार्थ्यांमार्गे पाचशे रुपये द्या. मी मुम्हला बांगले गुण देतो.'

हे ऐकल्यावर अनेक विद्यार्थी आनंदून गेले आणि 'त्या' तयारीला लागले.

माझ्यासाठी मात्र हा एक बक्षप्रश्न निर्माण झाला. पण ज्ञानकीर्दादीर्घींच्या जीवनातील एक प्रेरणादायक प्रसंग माझ्या डोळ्यासमोर आला. जणू काही त्या क्षणाला प्रेरणा देणारे शिवबाबाच होते अशी माझी प्रवळ सपजूत आहे. मी टामपणे नकार दिला. अज्ञाप्रकारे साध देण्याच्या कृत्यात मी सहभागी होणार नाही हा कृतनिराचव केला. अशा प्रसंगी

मनुष्य आपल्या तत्वांशी तडजोड करू शकतो; पण मी तत्त्वनिष्ठ राहण्याचा निर्णय केला. त्यामार्गे शक्ती देणारे सर्वशक्तिमान शिव परमात्माच होते.

मी विचार केला, जर काही विपरीत घडले, तर शिवबाबा माझ्यासोबत आहेत. पाहू ! काय होईल ते होवो. मी निवडानुसार परीक्षा दिली. जेव्हा निकाल जाहीर झाला तेव्हा माझ्या आनंदाचा पमासार राहिला नाही.

माझा पहिला क्रमांक आला. माझ्यात आणि दुसऱ्या क्रमांकाच्या मुलीत केवळ एका गुणाचा फरक होता. पाचपैकी चार विषयात तिला माझ्यापेक्षा जास्त गुण मिळाले पण 'त्या' परीक्षकाच्या विषयात मी माझ्या स्पर्धकापेक्षा बारा गुण अधिक मिळवल्याने एकूण गुणात मी एकाने पुढे गेले आणि पहिली आले. इतकेच नव्हे, पहिल्या क्रमांकाबद्दल मला पाच हजार रुपयांचे बक्षीसही मिळाले. ही आहे प्रामाणिकपणाची कसोटी आणि त्याचे फलित. या कसोटीत माझ्या मार्गे खंचीरपणे आणि गुप्तपणे बाबाच उभे होते म्हणून हा चमत्कार घडला असावा असे आसुसून वाटते. हे पाहता डोळ्यात प्रेमाश्रू येतात. भक्तीत पाचले होते 'अनन्यास रक्षीतसे चापपाणी'।

नुपेक्षी कदा राम द्रुसामिनी ॥ पण इथे तर साक्षात् शिव परमात्माची येत मदत मिळाल्याचा प्रत्यय आला.

(ध्याननुवाद- ब्र.कु. रूपा, अजमेर)

मनुष्य आपले दुःख हसून घालवू शकतो, मात्र रडून ते वाढवितो.

भोलानाथ शिवाची खरी पार्वती 'होली मदर' : दादी हृदयपुष्पाजी!

डॉ. कु. हेमंत, शांतिवन

संस्कृतमध्ये एक सुभाषित आहे, 'जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरियसी' अर्थात जन्मदात्री व जन्मभूमी स्वर्गाहूनही श्रेष्ठ होत. खरंच, ईश्वराच्या अगाध महिमेसमान मातेचा महिमाही मोठाच! इतिहासात गौरव प्राप्त करणाऱ्या महान मातांची तशी उणीव कुठे? अशा विश्व-विख्यात मातांच्या मालिकेतलं असंच एक अग्रणी, अमर नाव म्हणजे 'राजयोगिनी दादी हृदयपुष्पाजी!' दादींनी असंख्य आध्यात्मिक वत्सलांना ज्ञान-योगाच्या संगोपनाद्वारे अलौकिक आईचे प्रेम दिले. दादींचं हृदय गंगेच्या निर्मळ जलप्रमाणे पवित्र होतं, स्नेहाच्या भाषेने त्या संबाद साधत व निःस्वार्थ प्रेम देऊन कुणालाही आपलसं करत व सर्वजण दादींना 'होली मदर (पवित्र माता)' म्हणत! पर्वतासमान उंच स्थितीत स्थिर होऊन पार ब्रह्मलोकी राहणाऱ्या परमात्म्याला प्रसन्न करणाऱ्या दादीजी 'शिव भोलानाथाच्या खऱ्या पार्वती' होत्या. दादींनी बंगलुरु येथून ईश्वरी सेवेचा श्रीगणेश केला व चैतन्य ज्ञान गंगा बनून दक्षिण भारताच्या भक्ति-भावना सम्पन्न भूमीला ज्ञानजलाने सिंचित केले. दादीजींनी तपोबल, मनोबल व दैवी गुणांच्या धारणेच्या बळाने कर्नाटक, आंध्रप्रदेश, तेलंगणा, तामिळनाडू व केरळ इत्यादी राज्यांमध्ये अनेक राजयोग सेवाकेंद्रांची स्थापना केली.

दादीजींचा जन्म सिंध हैद्राबाद येथे झाला. पिता 'रत्नचंद सुरतानी' व आई 'सीता' यांना क्रमशः नऊ अपत्यं होती-१) मोठी लक्ष्मी, २) बभ (पार्वती), ३) छोटी लक्ष्मी, ४) किक्की, ५) टिक्कन, ६) तीर्थ (पुत्र), ७) मोसिल (चंद्रमणि दादी), ८) परसु (पुत्र), ९) पारि (पार्वती). ह्या नऊ अपत्यांमधील पाचवी कन्यारत्न ईश्वराचे स्मरण करायला जिये बसत असे, तेथे तिचं मन सहजच टिकत (एकाग्र होत) असे, म्हणून मातपित्याने नाव ठेवले,

'टिक्कन' तर शिवपित्याने दादींना अलौकिक नाव दिलं, 'हृदयपुष्पा!' दादींच्या बडिलांचा कोलंबो (श्रीलंका) येथे कपडे, उशा-गाद्यांचा व्यवसाय होता. लम्बाची इच्छा नसतानाही पित्याने लोकलाजेपोटी दादींच्या अठराव्या वर्षी विवाह करून दिला. पण त्यांच्या अंतर्मनातून आवाज आला, 'तू पवित्र राहशील!' तेव्हा त्यांना प्रश्न पडला, 'परंतु कसं? पण निवृत्तीने त्यांच्या प्रश्नाचं उत्तर आधीच निश्चित केलं होतं. लम झाल्या-झाल्याच पति आचारी पडले, तेव्हा दादींनी नर्स बनून पतीची सेवामुष्टुषा केली. पण अवघ्या सहा महिन्यातच पती मृत्यूमुखी पडले, त्याने दादींना मोठा धक्का बसला, त्यांना घाटलं की कालपयैत तर मी 'कन्या' होते, पण आज मात्र 'विधवा' झाले. लहानपणी दादी श्रीकृष्णाला भगवंत मानून शोधत. त्यांना पुन्हा-पुन्हा साटे की केव्हातरी त्या कृष्णासोबत राहिल्या होत्या. एकदा त्यांना अंतःकरणातून प्रेरणा मिळाली की प्रभु अवश्य भेटेल. खरोखरच एके दिवशी भागवतचा पाठ करताना अचानक मुरलीधर श्रीकृष्णाचा साक्षात्कार झाला, तेव्हा त्या कृष्णाला धरायला घाबल्या. पण तेव्हाच श्रीकृष्ण लोप पावला. त्याने मनाला प्रश्न पडला की भगवंत असे का निघून गेले? तीन दिवसानंतर घरी मावशी आली व म्हणाली, 'दादा लेखराज यांच्याकडे चल, तिथे तुला श्रीकृष्णाचं दर्शन होईल,' हे ऐकून दादी मनोमन खुन्न झाल्या व मावशी सोबत सत्संगात गेल्या, तेव्हा दादा लेखराजांना साधारण रूपात पाहून विचारात पडल्या की श्रीकृष्ण कुठेच? कारण दादी ब्रह्माबाबांमध्ये अवतरित शिवपित्याला पाहू शकल्या नाहीत. तेव्हा शिवबाबांनी शक्तिशाली दृष्टी दिव्वावर त्या अज्ञरीरी होऊन गेल्या, देहाचे भान उरले नाही. बाबांनी त्यांना तीनदा विचारलं, 'मुली कोण आहंसे?' तेव्हा त्या म्हणाल्या, 'मी एक दुःखी स्त्री आहे' तेव्हा बाबा म्हणाले, 'मी बोलणारी

कोण आहेस? माणूस भेला तर त्वाला का जाळतात? देहातून कोण निघून जातो? आता तुला स्पशानात नेऊन जाळतील का?' बाबांनी एका कागदावर मनुष्याचे चित्र काढले व धुकुटीत आत्मा, मन, बुद्धि व संस्कार दाखवून समजवले की पाच तत्वांचा देह विनाशी आहे तर आत्मा अविनाशी आहे. देहाचा पती मरण पावला, आत्मा नव्हे! म्हणून तू आत्मा, विधवा नाही झाली.' बाबांनी दिलेल्या पर्यभेदी उत्तराने दादीना जणू ज्ञानरूपी बाण लागला, त्यांना जाणवले, जणू काही वीजप्रवाह आला, रोमा-रोमात वीजेचा प्रकाश पसरला, दुःखाचे ढग विरळ झाले. दादी आत्मिक स्थितीत स्थित झाल्या, आत्मा ता-बाप्रमाणे चमकू लागला असे वाटले. त्यांना अनुभव झाला की त्या शरीर नसून एक लाईट आहेत! त्या आनंदाच्या झोहात बुडाल्या. थोड्याच वेळात देहमानात आल्यावर दादींनी अनुभव घेतला की त्या कर्मबंधनी आत्मा नसून, एक ज्ञातस्वरूप आत्मा आहेत व त्या खुशीत हसू लागल्या, तेव्हा बाबांनी विचारले, 'मुली, आता सांग बरं, तू कोण आहेस?' तेव्हा त्या म्हणाला, 'मी आत्मा आहे' पुन्हा विचारले, 'दुःखी की सुखी?' त्या उत्तरल्या, 'मी तर सुखस्वरूप आत्मा आहे.' जणू क्षणभरात त्या दुःखी व्यक्ती पासून सुखी आत्मा बनल्या व आनंदाची लाँटरी घेऊन, हर्षित अवस्थेत घरी परतल्या.

त्याच दिवसात दादींच्या भावाच्या मृत्युमुळे आई दुःखाने बेजार होती. दादींनी बाबांद्वारे प्राप्न केलेले आत्मज्ञान आईस ऐकवले, त्याने आई फारच प्रसन्न झाली. बाबांना भेटायची इच्छा असूनही आई लोकलाजेमुळे भेटायला जाऊ शकली नाही. दुसऱ्या दिवशी दादींनी बाबांना आईचा समाचार सांगितला, तेव्हा ब्रह्माबाबांच्या देहात गुप्तरूपात प्रवेश झालेले शिवपिता म्हणाले, 'मुली, मी पतित-पावन, गणिका व अवलांच्या उध्दारासाठी परमधामातून आलोय. मुली चल, तुझ्या आईकडे जाऊया,' दादी बाबांना घेऊन गेल्या; पण दुःखी माता पटाआड चेहरा झाकून बसली होती, तेव्हा बाबा म्हणाले, 'सीतामाता, अज्ञानाचा पट दूर सार व मला दिव्यनेत्राने पाह, कोण आलाय तुझ्या घरी?' दिव्यदृष्टिद्वारे बाबांना विष्णुरूपात पाहून आई पाया पडू लागली. तेव्हा बाबा म्हणाले, 'संध्याकाळी सत्संगात ये' व आईद्विखील सत्संगात जाऊ लागली. बाबा म्हणाले, 'हानामृत प्यावचं असेल तर

वडिलांकडून स्वीकृतीची चिठ्ठी आणं,' पण पित्याने नकार दिला. एके दिवशी बाबांनी बोलावल्यावर वडील मेणासारखे वितळले व म्हणाले, 'एवढ्या मोठ्या व्यक्तिये बोलवले, तर मी का जाऊ नये?' सत्संगात गेल्यावर बाबांनी मम्मांशी भेट घालून दिली, मम्मा म्हणाल्या, 'मंदिरात कोणता प्रसाद देतात? शिथे काय प्रक्षलित करतात?' वडील म्हणाले, 'फळं-फुले देतात, अगरवत्ती, धूप-दीप लावतात.' पतेश्वरी म्हणाल्या, 'देह हे देवालय आहे व त्वात तुम्ही विराजमान आत्मा म्हणजे चैतन्य मूर्ती 'देवता' आहे, म्हणून मूर्तीस मांस-पदिय, सिगरेटचा नैवेद्य का खाऊ घालता? त्वामुळेच आत्मा पापी बनतो.' हे ऐकून त्यांना खूप पश्चाताप झाला व 'मी देवता आहे' हा कैफही चढला. घरी येताच झाटकु वनून एका झटपयात ते व्हिस्की व व्हिडीच्या वाटल्या फेकू लागल्यावर त्यांचे माऊ म्हणाले, 'दादा, एवढी महाग परदेशी मदिरा आम्हाला द्या, आम्ही तरी मीज करू.' त्यावर ते म्हणाले, 'ज्या वस्तुमुळे पाझ्या हातून पाप घडले, ती तुम्हालाही देणार नाही.' एका तड्याक्यात दारू सोडल्यामुळे ते आजारी पडल्यावर डॉक्टर म्हणाले, 'दादा, हळू-हळू सोडा, दुधात अण्ड घालून प्या.' परंतु त्यांनी काही ऐकले नाही व शिवबाबांवर एक बल, एक भरोसा ठेऊन बरेही झाले. मन, मन, धनाने वडील समर्पित झाल्यावर दादींना ज्ञानामृत प्राप्त करायची परवानगी मिळाली.

दादीजी परमात्म प्रेमात रंगून पक्क्या बोगिनी बनल्या. बोगात बसल्यावर दादींना सुस्तीचा सामना करावा लागे, तेव्हा त्या बाबांना म्हणत, 'बाबा, आहे तर सहज राजयोग! परंतु एवढा कठीण का वाटतो?' बाबा बोलले, 'मुली, हळू-हळू अभ्यास करत राहशील तर माया सामना करणार नाही.' एकदा दादी मोठ्या हॉल मधे झोपल्या होत्या, पण अमृतवेळी झोपे उघडले नाहीत. तेव्हा दादींनी स्वप्नात पाहिलं की प्रकाशाची किरण येत आहेत, त्याने त्या खडबडून उठून बसल्या, दोन-तीन बहिर्गीसोक्त वेऊन बाबा उभे राहून दृष्टी देत होते. त्या कल्याणकारी दृष्टिने जणू काही नेत्रांतली झोप उडाली व दादी निद्राजीत बनल्या. दादी विकारीने योग करू लागल्या व तेव्हा ज्योत बनल्या. बाबांनी त्यांना पहाण घावची (सिक्व्हीटीची) डष्टी दिली. एक रात्री दुड संकल्प करून योग करताना दादींना वेळेचे भान

राहिले नाही. बाबांनी दोन बहिणींना टॉर्च घेऊन पाहायला पाठवले व म्हणाले, 'कुणी माझी झोप उडवलीच, ते पहा' त्या बहिणी दादींना घेऊन बाबांपाशी गेल्या, बाबा म्हणाले, 'मुली, प्रभूला प्राप्त करण्यासाठी लोक तप करतात, तुला तर स्वयं भगवंत भेटलाय! मग अजून काय हवयं तुला?' हे वदून बाबांनी शक्तिशाली दृष्टी दिल्यावर दादींना परमानंदाची अनुभूती झाली व नशा चढला, 'पाना था सो पा लिया!' कसं सात्त्विक भावाने भरलेलं, रंगलेलं, सुंदर दैवतेसमान जीवन होतं! सांसारिक व्यक्ती, वस्तू, वैभव व पदार्थांचं तीळभरही आकर्षण नव्हतं. दादी एका प्राणप्रिय प्रभूच्या आठवणीत मग राहत व स्वतःला प्रकाशाच्या देहात, फार हल्केपणाचा अनुभव करत.

कराचीत चौदा वर्षे तपस्या केल्यावर दादी बाबांसोबत आबू पर्वत येथे आल्या. जसं अश्वमेध व्रत करताना स्वेत अरक (पांढरे घोडे) सोडतात, तसच बाबांनीही रुद्र गीता ज्ञान यज्ञाच्या वेळी स्वेत वस्त्रधारी रहानी अज्ञांना (ब्रह्मावत्संना) शिवपित्याचा सदेव देणव्यासाठी पाठवले. एकदा दादी पहाडावर बाबांच्या आठवणीत रममाण झाल्या होत्या, तेव्हा त्यांनी अन्वक्त आवाज ऐकला, 'मुली, दक्षिण भारतात माझे लाखो भक्त आहेत, त्यांना माझा परिचय दे, माझ्या भोळ्या भक्तांची सेवा कर.' बाबांनी त्यांना बंगलुरु येथे सेवेसाठी पाठवले. एकदा मग्ना बंगलुरुला गेल्या, तेव्हा दादी विचारात पडल्या की जगदम्बा सरस्वतीच स्वागत कसं करू? दादींना अचानक ज्वेलरी स्ट्रीटकडे जाण्याची प्रेरणा झाली. तिथे गेल्यावर जगदम्बेचा भक्त भेटला. त्याने प्रेरित होऊन खुशीने मग्नांसाठी घर दिलं. बाबांनी पाठवलेलं निर्माण पत्र छापयला दादी कर्मशियल स्ट्रीटवर पोहचल्या, तिथे प्रिंटींग प्रेसचा मालकही जगदम्बेचा भक्त निघाला, त्यानेही भोफत छपाई करून दिली. एक माळी पुष्पहार घेऊन आला. मातेस्वरीचे स्वागत-सत्कार करून ज्वेलरी स्ट्रीट घेऊन आले, पण मग्नांनी तेथील महाल स्वीकारला नाही. मग्ना छोट्याशा सेंटर मध्येच राहिल्या. दादींनी स्वतःची खाट(पलंग) मग्नांना झोपायला दिली. मग्ना दादींना म्हणाल्या, 'बाबांनी सांगितल्यं, मुलीला त्रास होत असेल तर घेऊन ये,' त्यावर दादी म्हणाल्या, 'तुझ्या मैदानातून वावरट पळ काढतात. मी पळणार नाही, मी जगेन तर इथेच व मरेन ही इथेच. दादी

अखेरच्या स्वासापर्यंत तेथेच सेवा करत राहिल्या, आजही तिथे सेवाकेंद्र आहे. त्या स्थानी मातेस्वरीजींचे आगमन झाल्याने सरकारने तेथील चौकस 'जगदम्बा सर्कल' हे नाव दिलेलं आहे. चौकसच हे नाव आजपावेतो तसंच आहे.

ज्ञान सरोवरचे डॉक्टर नरसय्या दादींची वैशिष्ट्ये सांगतात, 'महातपस्विनी दादींना कन्नाड भाषा येत नव्हती, तरीही त्या योगाद्वारे अनुभव करवत, हाव-भाव व चेहऱ्यानेच ज्ञान स्पष्ट करत. ज्ञानाचं स्वरूप बनून व्रत इतिहासाचं वर्णन करत, जणू बाबा-मग्ना त्यांच्या सभोर प्रत्यक्ष उभे आहेत. त्यांच्या मुखानून सदैव ज्ञानरत्नच निघत. त्या कधीही वेळ व्यर्थ दडवत नसत, फ्री असल्या तर काही ना काही सेवा करत, कधी भाजी कापत, तर कधी शिवजकापाचे कपडे कापून देत. दादींना संकल्पांची सिध्दी होती. एकदा त्यांना शिवलिंगाच्या आकृतीत असलेल्या म्हुडियमचा साक्षात्कार झाला. ब्रह्माकुमारी संस्थेत आधी शिवलिंगाच्या आकारात कोणतीही इमारत नव्हती, त्यामुळे विरोध झाला. पण दृढ संकल्पाच्या स्वाभिनी दादींनी अखेर शिवलिंगाच्या रूपात संग्रहालय बनवले, पण बांधकामात धनाची गरज असल्याने दादींनी दोन कारही विकल्या. आजही ते म्हुडियम बँगलोर मधील दर्शनीय स्थळांमैकी एक आहे. तिथे एक रिट्रीट सेंटर (योगभवन) ही बनवले, त्यात 'भगीरथाच्या मुखानून निघालेल्या ज्ञान-गंगा कशा पावन करत आहेत,' ह्या देखाव्याच्या प्रतिकृतीची निर्मिती केली. दादींनी विघ्नांची चिंता न करता, न घाबरता योगशालाने वेळेवेळी काम केले. एकदा पोलिस इंस्पेक्टर वेऊन ताबाताबाने चौकशी करू लागला, 'तुमच्या दादी कुठे आहेत?' दादी योगात तल्लीन होत्या, त्यांना पाहताच क्षणी पोलिस इंस्पेक्टरने साष्टांग दंडवत केला, दादींच्या योगाच्या प्रभावाने शांत होऊन जाऊ लागला, पण प्रेमस्वरूप दादींनी परत बोलावून टोली(प्रसाद) दिला. दादींना भाऊ बहिणींनी पाच रुपये जरी दिले तरी दादी पोस्ट तिकिटं विकून घेऊन मधुबनला पाठवित, जेणेकरून मुरली पाठवली नाईल. राखी पौर्णिमेला रात्री दहा वाजेपर्यंत राखी बांधत, त्यावेळी स्वतः अन्वक्त चापदादाब उपस्थित असल्याचा अनुभव होई, वातावरण छूपच शक्तिशाली होऊन जाई. दादींमुळे अनेकना देवीचा साक्षात्कारही होत असे.

शांतिवनचे रामानंद भाई (वेल्डिंग डिपार्टमेंट)

दादीच्या संगोपनाचे वर्णन करतात, 'दादींनीं अमूल्य संगोपन देऊन माझं जीवन बनवलां. एकदा मी बंगलुरुला कुमार भड्डीत गेलो असताना दादींनी सेवेची ऑफर दिली. लौकिकचं बंधन असूनही मी दादींच्या प्रेमापोटी थांबलो. मुरलीधरच्या मुग्ध दादी मुरलीधरची फार आदर बाळगत, मुरली ऐकताना मधेच उठू देत नसत. जर मुरली क्लासच्या वेळी त्यांना सेवार्थ जावचं असेल, त्यावेळी सुट्टी घायला येऊ देत नसत, म्हणत, 'आधी मुरली ऐक. दादी मुरली हिंदीमध्ये वाचत, पण मला हिंदी समजत नसे, तरीही दादींद्वारे अख्यक्त बापदादांची अनुभूती येई. एकदा दादी म्हणाल्या, 'जर इच्छा असली तर हिंदी शिकू शकतो. मला हिंदी शिकवायला कुणी तयार नव्हते, परंतु दादींनी बळ मरलं आणि घरदान दिलं की मी एका आठवड्यात हिंदी शिकलो. दादी पक्क्या संदेशी होत्या. एकदा ट्रांसमधे जाऊन लगेच परत आल्या स म्हणाल्या, 'आज बाबांनी भोग स्वीकार केला नाही कारण अपृत (जल) ठेवलं नव्हतं.' खरोखर धाळीत तीर्थ नव्हतं. मी स्वतःचा परिचय देताना नाच सांगितलं, 'रामदास,' दादी म्हणाल्या, 'बाबांची मुलं दाम नसतात, आम्हापासून तुझं नाव रामदास नव्हे रामानंद' हेच नाव पक्कं झालं. एकदा नातेवाईकांनी माझी परीक्षा घेतली, मला तर केली की आई खूप गंभीर आजारी आहे. मला संशय आला; पण दादी म्हणाल्या आई आजारी आहे तर

जावचं लागेल. काही झाले तर परतण्यासाठी भाडे मागितल्यावर दादींनी पैसे दिले. घरी गेल्यावर पाहतो तर बहीण व मेहुण्याने ज्ञान सोडावे म्हणून ही योजना बनवली होती. त्यांनी दरवाजा बंद केला पण मी दुसऱ्या दराने बाहेर पडून बंगलुरुला पोहचलो. दादींना घडलेली कथा सांगितली, दादी म्हणाल्या, 'परीक्षा पास झाला अन् निमोर्ही बनला.' दादी नेहमी थ्रेश कॅफ चढवत, म्हणून जे कपडे देत ते आनंदाने स्वीकारले. हिला कुर्ता घडून बहिणी म्हणत, 'बघा, आला बाबाजी,' तर मी मोठ्या नसत म्हणत असे, 'मी तर बानप्रस्थी आहे ना!' एकदा टी शर्ट व जीन्स पॅन्ट मधे पाहून दादींनी विचारलं, 'कुणी दिले?' तेव्हा मी म्हणालो, 'दादी, आपणच दिले होते!' तेव्हा सोबतच्या बहिणीला म्हणाल्या, 'ह्याला सफेद कपडे दे.' एकदा मधुबनला भड्डीसाठी सुट्टी घेण्यासाठी मी दादींकडे गेलो, दादी पलंगावर पडून होत्या, तेजस्वी बेहरा, एकदम शांत स्थिती, जणू शेषशैव्येचर विश्रांतीच्या मुद्रेत असलेल्या विष्णुसमान फरिस्ताच दिसत होता! दादींनी खूप प्रेमाने दृष्टी व टोली दिली. काय आश्चर्य! त्याच दिवशी १५ जुलै १९९६ रोजी संध्याकाळी सहा वाजता दादी देह दुनिवेला निरोप देऊन सुक्ष्मवतनवासी फरिस्ता बनल्या. अशा 'होली मद्र' शिष भोलांनाधाच्या सच्छ्या पार्कतीस त्यांच्या स्मृतीदिनानिमित्त कृतं सत् नमन, कोटी-कोटी अभिवादन!

(पृष्ठ क्र.४ बरन)

म्हणतात. तुम्ही देहधारी आत्म्ये आहात. देहभानाचे कवच बुद्धीद्वारे उतरवा. नुसते देवळातले कासन पाहून त्वाला नमस्कार नका करू तर त्याप्रमाणे आपली कर्मेद्रिये आवरून घ्या. मन-बुद्धी आत्मरूपात केंद्रित करा म्हणजे अज्ञातीरी बना. अशा अवस्थेतून माझ्याशी योग साधता येईल. कारण मीही निराकार अज्ञातीरी आहे. हे साधन्य असेल तरच माझ्याशी सख्यत्व केल्याचा अनुभव घेता येईल.

९) समर्पण किंवा आत्मार्पण - देहधारणमुळे मनुष्य मी, माझे वा पसान्यात गुंततो. कितीही प्रयत्न केला तरी मन-बुद्धी नाते संबंधात अडकते. नाते संबंध चांगले नसतील तर त्यात अडकून नाही; पण ज्यांनी दुःख दिलं, जिथे फसवणूक झाली अशा गोष्टीतही मन गुंतून पडतं. स्वतःच्या गुण वैशिष्ट्यातही आपण अडकतो. आसुण्यात अनेक चांगल्या गोष्टी करायच्या असतात. त्या राहून गेल्या किंवा त्याचे

मनसुबे रचलेले असतात त्यातच गुंतून पडण्याचीही शक्यता असते. शिवपिता म्हणतात वा सर्व गोष्टी विसरा कारण आता 'मन चलो निज निकेतने ... प्रयत्नेनो अकारणे' असे म्हणायची वेळ आली आहे. वा सृष्टीचर महापरिचरतनाची वेळ सपीप येऊन ठेपली आहे अशा वेळी सगळे मनोव्यापार गुंडाळा. जसे प्रवासाला जाताना बळकटी गुंडाळून ठेवतो तसे कर्माचा द्विशोच संपविण्याचे उद्दिष्ट ठेवा. ऐनवेळी बळकटी बांधाबांध करायला घ्याल तर धांदल उडेल त्यासाठी आधीच तयार रहा. माझे सत्यस्वरूप जाण आणि मी सांगतो त्वानुसार कर्म करा म्हणजे कर्माचा प्रभाव मन-बुद्धीवर पडणार नाही. माझ्या आज्ञेनुसार कर्म केल्यास हर्षित राहल तेच यथार्थ स्वसमर्पण अथवा आत्मार्पण म्हणता येईल ही आहे ज्ञानमार्गाची यथार्थ जाण. दुसऱ्या शब्दांत म्हणता येईल हा आहे नवविद्या ज्ञानमार्गाचा यथार्थ अनुभव.

सदैव एकाग्र मन आणि एकरस अवस्था

डॉ. कु. उर्मिला, शांतीवन, आव्ही रोड

दादी जानकीजी म्हणजे नम्रता, सरळ स्वभाव, आध्यात्मिक शक्ती संपन्नतेच्या मूर्ती होत्या. ज्ञानमुरली हाच त्यांच्या उर्जेचा स्रोत होता. जेव्हा मी या ईश्वरी ज्ञानमार्गावर चालू लागले. तेव्हा 'ज्ञानामृत' मासिकात त्यांच्याविषयीचा एक लेख छापून आला होता. वेळोवेळी त्यांना बाबांकडून मिळालेली अनेक वरदाने, आशीर्वाद तेमांचकारी आहेत. त्यातील एक त्यावेळच्या अंकात होतं. बाबांनी त्यांना सांगितले होते, 'मुली तू फक्त मी दिलेल्या श्रमितानुसार चाल आणि मग तुझं भाग्य मीच कसं उजळतो ते पहा. भाग्यरूपी खाऊच तुम्हा हाती ठेवीन.' संपन्नता चाकरताना अनेक परीक्षांना तोंड द्यावं लागतं तेव्हा दादीजींना मिळालेल्या वरदानाची साहजिकच आठवण होते आणि आपल्यालाही बळ प्राप्त होतं. मार्ग मिळतो. मनात उर्मी येते फक्त श्रीमतावर चालायचे आहे, बाकी 'तो' सर्व काही ठीक करेल.

दादी प्रकाशपणी अख्यक्त झाल्यावर दादी जानकींनी कार्यसूत्रे हाती घेतली. तेव्हा अख्यक्त बापदादांनी त्यांना विचारले, "जबाबदारीचे ओझे तर वाटत नाही ना!" त्यांचे उत्तर फार सुंदर होते. त्या म्हणाल्या, "व्यर्थ विचार करण्याची बुद्धीच पाझ्याकडे नाही आहे. ते जाणतच नाही मी." आपण करव करावे, बाकी प्रेरणा मला या वाक्यातून कायम मिळते.

एकदा एक विशेष व्यक्ती दादींना भेटत होती तेव्हा दादींनी तिला बाबांच्या ज्ञानमुरलीचे महत्त्व समजावून सांगितले. शरीराचे शृंगार करण्यातही वेळ वाया जाऊ घ्यायचा नसतो हेही सडेतोडपणे सांगितले, ते मला पहायला मिळाले. इतक्या स्पष्टवक्त्याही होत्या.

स्वतःच्या आणि दुसऱ्याच्या वेळेचीही त्यांना किंमत होती. प्रकाशनासंबंधी काही कार्य असेल तर त्या सांगत, "शिट काढून गाडीत सासावला दे". त्यानुसार गाडीत वाचून होकार, नकार, दुस्त्या, तात्काळ फोनवर देत, इतक्या वक्तशीर होत्या दादीजी.

त्या खऱ्या अर्थाने संन्यासिनी होत्या, संपूर्ण निरीच्छ होत्या. एकदा त्यांना कुणीतरी भेटायला आले होते आणि त्यांनी एक छानसा मुकुट भेट दिला. त्या व्यक्तीनंतर मी बोगाचोगाने भेटायला गेले आणि त्यांनी तो मुकुट मला घटकन देऊ केला. त्यांची अनासक्त वृत्ती पाहून मी दंग झाले. वस्तू छोटी वा मोठी असो. निःस्वार्थ भावनेने केलेली देवघेवच आपला आनंद द्विगुणित करते हेच खरे. देऊ केल्याने आपण संपन्न आणि खरे श्रीमंत होतो, घेण्याने नव्हे!

देणाऱ्याने देत जावे घेणाऱ्याने घेत जावे
घेता घेता एक दिवस देणाऱ्याचे हात ध्यावे
या विदा करंदीकरांच्या ओळी इथे बघायला बसतात.

दुसऱ्यांवरील तुमचे शुद्ध प्रेम व्यक्त करण्यात अजिबात दिरंगाई करू नका,
आयुष्यात कुणाचाही भस्वसा देता येत नाही, आपल्या भावना बदलू शकतात.

ब्रह्मावत्सांकरिता

शिकण्यासारखं बरंच काही...

(भाग - ५)

ब्रह्माभोजनाचे महत्त्व

ब्र.कु. सुभाष, ज्ञानसरोवर, आवू पर्वत

एके दिवशीचा प्रसंग आहे. भ्राता जगदीशचंद्रजी दिल्लीहून मधुबनमध्ये आले आणि जेवणाच्या वेळेस कुठलाही गाजावाजा न करता शांतपणे मधुबन निवासींच्या भोजनाच्या ठिकाणी येऊन रांगेत उभे राहिले. बाढलेले ताट घेऊन एका ठिकाणी जाऊन बसले. त्यांच्या बागणुकीत कुठेही बडेजाव नव्हता. 'मी अमुक आहे, वरिष्ठ भाऊ आहे' असली ठिकाणावर लक्षणेही त्यांच्या हालचालीत नव्हती. कुठलाही अहंकार नाही, कुठलीही मागणी नाही. एवढ्यात भुरी दादीजी तिथे आल्या आणि भ्राताजींना पाहून उद्गारल्या, 'जगदीशभाई आलेत, आज आपल्याकडे जगदीशभाई आलेत.' त्यांनी दादीजींकडे बघून प्रसन्न स्थित हास्य केलं आणि एका कोपऱ्यात जाऊन बसले होते.

अनेक मधुबन निवासी आणि इतर मंडळी मोठ्या कुतूहलाने आणि आदराने त्यांच्याकडे सांकृतच पहात होती. ज्यांच्या बाजूला भ्राताजी बसले होते ती मंडळीही स्वतःच्या भाष्याचा हेवा करत असावीत त्या दिवशी. ते इतके शांतपणे जेवत होते ते पाहून त्यांच्या शांततेत स्वतःहूनच कुणी बाधा आणू इच्छित नव्हते. जणू काही एखादा नयनरम्य सोहळाच पाहत होते सर्वजण. वात्सल्याने भुरी दादीजींनी मला सूचना केली, 'सुभाष, जगदीशभाईंना

काही हवं का ते जाऊन विचार.' त्यानुसार मी त्यांच्याजवळ गेलो असता त्यांनी हसून उत्तर दिले; पण ते खुणेनेच दिले. हात जोडून खुणेनेच 'काही नको' असे दर्शविले.

भ्राताजी एकदा ताटात बाढलेले घेऊन खात असत, त्याहून अधिक घेत नसत. मम्मा-बाबा जसे अल्प आहारी होते तसेच जगदीशभाई होते. वाढून घेतलेल्या ताटाचा जणू शिवशाळांना नैवेद्य दाखवत व नंतर प्रसाद म्हणून ते ग्रहण करित. जेवताना कटाक्षाने मीन पाळत असत. अगदीच नाईलाज झाला तर कमी शब्दांत बोलून थांबत. अनेकदा भावोत्कट स्थितीत ते म्हणत, 'हे भोजन नुसतं सार्धं अन्न नाही, हे तर दुःखमंजन ब्रह्मा भोजन आहे.' त्यांच्या मुखचर्येवर तो प्रेमभाव, उच्च भाव झळकत असे. भोजन कधीही ताटात घावा जाळ देत नसत, एक कणही उट्ट्या अन्नाचा टेंवत नसत. जेवण झाल्यावर भोजन वाढणाऱ्यांना मनोमन धन्यवाद देऊनच उठत असत.

आपल्यापैकी अनेकांनी लहानपणी 'उद्गमरण नोहे बाणिवे ब्रह्मकर्म, सहज हवन होते नाम घेता फुकाचे' ही प्रार्थना म्हटली असेल. मात्र ती रंगीतत आचरणात आणणारी अशी व्यक्ती विरळाच.

महाभारतातील यक्षप्रश्न

➤ हृदयेपेक्षा जास्त वेग कुणाचा आहे? गवताच्या भाऱ्यातील काड्यांपेक्षाही अधिक संख्येने काय आहे?

उत्तर - मनोजवं मारुततुल्य वेग असे आपल्याकडे म्हटले जाते. याचाच अर्थ मनाचा वेग सर्वात अधिक

आहे आणि मानयास असलेल्या धिंतांघी संख्या गवताच्या भाऱ्यातील काड्यांपेक्षा जास्त भरू शकते.

माझिया मना जरा थांब ना!

ब्र.कु. चंद्रशेखर, बी. के. कॉलनी, आवू रोड

सणासुदीचे, नववर्षाच्या नवलाईचे दिवस सरले आणि पुन्हा आपली अगीनगाडी रोजच्या धकाधकीच्या रुळांवर धावायला लागली. सणाचे औचित्य लक्षात घेऊन आनंदाचा प्रकाश सर्वांच्या चेहऱ्यावर झळकला आणि आता तोच धावपळीचा मेकअप सर्वांच्या चेहऱ्यावर येऊ लागला. थोडासा तोष्कोपणा, उत्साहहीन दिवस सुरू झाला. आपल्या गाडीला आपण चालवणार, पळवणार, चार चाकांच्या गाडीमध्ये आपण सेठच्या खेळी पेट्रोल, डिझेल किंवा सी.एन.जी. भरतोच. शरीराचेही तसेच आहे. तना बरोबर मनालाही काय हवे, काय नको ते पाहिले पाहिजे, तरच आपल्या आत्मशक्तीचे संवर्धन होईल.

मनाला काय हवे व काय नको ते पाहूया. आपला भूतकाळ म्हणजे सरलेल्या घटनांचे गाठोडे असते. या घटना भत्वा बुन्वा स्मृती घनामध्ये ठेवून देतात. भत्वा स्मृतींमुळे आपली आत्मशक्ती वाढते तर बुन्वा स्मृतींमुळे आत्मशक्तीचा न्हास होतो. भूतकाळ हा भूत या शब्दाने बनला आहे. भूत हा शब्द नकारात्मक आवरण घेतलेला वाटतो. म्हणजे घडून गेलेल्या जुन्या स्मृतींमधील वाईट भावना निर्माण करणाऱ्या घटना पुन्हा पुन्हा आढळत राहतात. जे चांगले घडलेले असते ते काही मोर्चे लोकांचे लक्षात ठेवतात. म्हणून त्या घटना जाणीवपूर्वक विसरावे लागेल. तसे विसरलो नाही तर मात्र त्या स्मृतींमुळे माझ्या कृतीवर परिणाम होतो व पुन्हा मी तसेच वागतो.

गतकाळात एखादी व्यक्ती माझ्याशी वाईट वागली व मी ते विचार बांधून करत राहतो. पुढच्यावेळी ती व्यक्ती भेटली तर ती तशीच आहे, काहीच बदलली नाही, असा

विचार केला तर, मी मात्र बदललो. त्या व्यक्तीच्याबद्दल विचार करून मी पूर्वग्रहदूषित बनत जातो. उदाहरणार्थ दुसरी व्यक्ती माझा अपमान करते, द्वेष भावना ठेवते हे मला स्पष्ट समजले. हे समजेपर्यंत त्या व्यक्तीबद्दल माझं मत चांगलं असतं; पण या नंतर आपल्या मनात काही ना काही नकारात्मक असं झोकावत रहातं. बाचा अर्थ त्या व्यक्तीबद्दल जी माझी चांगली भावना असते ती आता नक्कीच दूषित होऊ लागते. त्यामुळे गुणांची जगा अवगुण घेऊ लागतात.

म्हणजे जे चुकीचं, वाईट वागले, त्याची एक चूक व ते सर्व मी मनात ठेवून स्वतःचे विचारचक्र बदलले ही माझी देखील चूकच म्हणावी लागेल. म्हणजेच मी स्वतःभोवती नकारात्मक विचारांचे जाळे विणतो.

जेव्हा घरी लहान मुले असतात व वाढत्या वयात घरातील प्रत्येक वस्तुला ती हात लावतात. कधी कधी धातदार वस्तू किंवा कधी इलेक्ट्रॉनिक उपकरणे असतात. लहान मुले त्यांनाही हात लावायला जातात व आपण त्यांना प्रेमाने पण थोडे कटोपणे समजावतो की ते खेळणं नाही ते बाबांचे कामाचे आहे. ते खेळणे नाही, ते घोक्यादमक आहे. हे असे आपण कितीही मुलांना सांगतो. आपण कटाळत नाही, जोपर्यंत ते त्यांच्या मनावर ठसत नाही, तोपर्यंत आपण त्यांना सांगत राहतो. अज्ञात प्रकारे आपल्या मनावर आपणच काम करायचे आहे. मन भूतकाळातील अशा काही प्रसंगांमधून जाते. काही वेळा काही घटनांच्या प्रमाणातून बाहेर येण्यासाठी वेळ हे औषध असते. तर काही घटना या वेळेबरोबर विसरणे किंवा सोडून देणे जमत नाही. समाजात किंवा आपल्याच घरात असे अनेक अग्रिय प्रसंग

मन, बुद्धी
आणि संस्कार ही
आत्माची तीन सूक्ष्म
अंगे किंवा कर्मेन्द्रिये आहेत.
मनाचे कर्मच आहे
विचार करणे.

घडतात. आपण त्याचा अनुभव विसरू शकत नाही. जसे नैसर्गिक आपत्ती येते, भूकंप किंवा पूर किंवा ओला सुका दुष्काळ येतो व काहीना त्याचा खूपच त्रास होतो तर काही जण त्याकडे साक्षी होऊन बसू शकतात. असहाय, अगतिक घाटाबला लावणारे प्रसंग असतात. सध्याच्या गतिमान जीवनपध्दतीमध्ये कौटुंबिक कलह सुध्दा पराकोटीला जात आहेत. आजकाल त्रितकी लग्न जुळतात, त्याहूनही जास्त लग्न तुटत आहेत. बटस्फोट होत आहेत. अकाली मृत्यू होत आहेत. हे सर्व प्रकार किन्वेकांच्या मनावर विंचत आहेत. त्यामुळे वाटणारी भीती, येणारी निराशा, उसळणारी चीड, राग हे इतक्या सहर्ज पाठलाग सोडणारे नसते. मग अशा परिणाम झालेल्या मनाला, विचारांना बदलण्यासाठी वेळ लागेल, त्याला सतत सूचना देऊन देऊन गप्प करावे लागेल. ते बंद होणार नाही. जसे - गाडी आपण चालवतो तेव्हा ट्रॅफिकमध्ये आपण प्रथम गाडीचा वेग कमी करतो. मग अक्सिलरेटरवरचा पाय काढून ब्रेकवर ठेवतो व गाडी न्यूट्रल मिअवर घेतो. असे केल्यावर गाडीची पांवर कमीत कमी खर्च होते.

जेव्हा मनाला नकारात्मक विचार करण्यापासून आपण थांबवतो तेव्हा तिथे आपण आत्मशक्ती वाचवतो. मनाला लहान मुलाप्रमाणे सारख्या सूचना देणे म्हणजेच थांब, असा विचार नाही करायचा.... तर थांब ही गोष्ट जाऊ दे... सोडून दे... हे थांबवणे महत्वाचे आहे.

हे थांबवणे सक्तीचे असेल तरी हरकत नाही. जर थांबत नसेल तर मनाला दुसऱ्या कामात गुंतवावे लागेल. चांगले बाबले किंवा ऐकले तरी चालेल पण त्या नकारात्मक विचारांची संख्या कमी करावलाच लागेल. अशा विचारांना धारधार निर्माण करणाऱ्या मनाला मंत्र घावा लागेल, जाऊ दे, सोडून दे, या गोष्टीला जाऊ दे ! आपण मनाला शिकवतो ते शिकेल.

याला आपण मानसचित्र तयार करून पाहू शकतो. ही आहे माझी पूर्वीची स्मृती, आज मी तिला जाऊ देत आहे. डिलिट करत आहे. परमात्म्याला मानसचित्रात पाहूया. त्याच्याकडून शुद्ध, शुभ प्रकाश किरण माझ्याकडे येत आहेत. तो प्रकाश, ते प्रकंपन माझ्याकडे येत आहे व माझ्या

मनातील नकारात्मक विचारांना ते प्रकाश किरण स्पर्श करत आहेत. मनाने जे घट्ट स्वतःखरोबर चिकटवून घेतले होते ते सैल होत आहे व विरून जात आहेत, विसरून जात आहे. त्यामुळे ज्या वेदना माझ्या मनामध्ये अडकून आहेत त्या निघून जातील. हे रोज करावला लागेल. या स्मृतींना रोज मुरमुरून आठवून नष्ट होताना पाहणे - हे केल्याने त्या अधिक लक्षात राहतील असे अनेकांना वाटते पण या घटना कधी कधी खूप जास्त वेदना, भव घेऊन असतात. त्यामुळे त्या विसरल्या जात नाहीत, म्हणून त्यांना जाणीवपूर्वक जागृत अवस्थेत आठवणे व हे नष्ट करणे, परमात्म्याची शक्ती घेऊन त्याचा प्रयोग करणे, हे खूप महत्वाचे आहे. हे जर आपण केले नाही तर मात्र आपणच आपल्या शरीरयासाठी आजार, रोग निर्माण करू शकतो.

मन म्हणजे काय? मानवाने वाचा शोध घेण्याचा आपल्या परीने प्रयत्न केला आहे. मानसशास्त्राची एक मोठी शाखाच निर्माण झाली आहे. 'मन' अपौरुषिक गोष्ट आहे, तिला डोळ्यांनी पाहू शकत नाही, हातांनी स्पर्श करू शकत नाही. परमप्रिय परमात्मा 'शिव' म्हणतात, 'मन, बुद्धी आणि संस्कार ही आत्माची तीन सूक्ष्म अंगे किंवा कर्मेन्द्रिये आहेत. मनाचे कामच आहे विचार करणे. मात्र सकारात्मक विचार की अन्य काही हे आपल्या हातात आहे. लहान मुलांना चांगल्या गोष्टींची सवय लावावी लागते तसेच मनाचे आहे. म्हणूनच म्हणतात 'सवयीचा गुलाम.'

स्वतःवर लक्ष केंद्रित करूया, चिंतन करूया....

मी एक चैतन्य आत्मा आहे, शक्तीशाली आहे... माझा प्रत्येक विचार माझी निचड आहे... जरी भूतकालात काहीही झाले होते. खूप कठीण होते, वेदना खूप खोलवर होत्या, तरीही मी आत्मा असून माझ्याकडे एवढी शक्ती आहे की मी ते डिलिट करू शकतो.... वेदनात्मक स्मृती सोडून देऊ शकतो... पुसून टाकू शकतो... आज या क्षणी त्या गोष्टीला, त्या विचारांना, त्या वेदनांना मी सोडून देत आहे... ते सर्व माझ्याकडून निघून दूर जात आहेत. पाहूया त्या नकारात्मक ऊर्जेला बाहेर जाताना... ती आता संपली आहे, नष्ट झाली आहे....

राजयोग म्हणजे ईश्वराशी केलेला संवाद.

यज्ञेतिहासाची पाने चाळताना

हृदयमोहिनी दादीजी

निंदकाचे घर असावे शेजारी किंवा 'निंदा हमारी जो करे मित्र हमारा सो' असे आपण अनेकदा ऐकतो, वाचतो; पण जेव्हा ही गोष्ट धारण करण्याची वेळ येते तेव्हा खरी कसोटी लागते. 'शब्दाचे धाव शस्त्रापेक्षाही खोलवर जातात' असे सामान्यतः आपण म्हणतो. सर्वांचहल आपण शुभ भावना बाळगून असतो; पण जेव्हा एखादा आपली निंदा करतो हे कानी येते तेव्हा शुभभावनेची पातळी घर-खाली होते. ती व्यक्ती समोर आल्यावर मनांत घुणा किंवा सूक्ष्म क्रोध येतो, असा अनेकांचा अनुभव असतो. जर असा विपरीत भावना योग्यांच्या मनांत आल्या तर तो विजयी कसा म्हणता येईल ?

साकार बाबांच्याद्वारे आम्ही अनेक गोष्टी शिकलो. पावलोपावली शिकत गेलो. आजकालच्या भाषेत सांगातचे तर बाबांचे जीवन म्हणजे अगदी अवूक संगणकच म्हणावसं घाटं. मला आठवतंय, आम्ही लहान असताना सिंध प्रांतात बाबांचं नाव एक सत्शील आणि बुद्धिवान व्यक्ती म्हणून घेतले जाई. कुणालाही एखाद्या बाबतीत कौटुंबिक किंवा व्यावसायिक सल्ला हवा असल्यास 'दादा लेखराज' म्हणजेच बाबांचा सल्ला घेत असत. इतकी प्रतिष्ठित व्यक्ती होते.

अशा बाबांच्या जीवनात शिक्याबांच्या प्रवेशामुळे आमूलाग्र बदल घडून आले हे सर्वज्ञातय आहे. १९५० मध्ये आम्ही आम्बुला आलो आणि आम्हा बहिणींना, बाबांनी निरनिराळ्या स्थानी सेवेच्या निमित्ताने पाठविले. कलकत्त्याला दादी निर्मलशांता, करनालमध्ये दादी मनोरंजना, पुण्याला दादी जानकी असे कोण कुठे तर कोण कुठे सेवारत झाले. त्याकाळी कलकत्त्यातून एक 'विश्वभित्र' नावाचे वर्तमानपत्र निघत असे. त्यात बाबांविषयी भरतचं छापून आलं एकदा. बाबांचं सायकल दुस्स्तीचं दुकान होतं

असं वेडवाकडं छापलं होतं. ते पाहून दादी निर्मलशांता फार विचलित झाल्या. स्वाभाविकच आहे, साकार बाबा हे त्यांचे लौकिकार्थानेही जन्मदाते होते आणि आध्यात्मिकदृष्ट्या देखील अलौकिक पिता होते. दादीजींनी बाबांना पत्र लिहून सगळा वृत्तांत कळवला आणि म्हणाऱ्या 'वा वर्तमानपत्रावर आपण खटला दाखल करूया. तुम्ही अनुमती घा.

बाबांचे याविषयीचे उत्तर फारच मार्मिक होते. 'भेटा, मला शिवबाबांनी सम्पूर्ण सृष्टिपरिवर्तनाचे कार्य सोपविले आहे, वा सृष्टीचा अलौकिक पिता, ब्रह्मा वा नात्याने तो निंदकही माझाच पुत्र आहे. बडील आपल्या मुलावर रागावून असा खटला कसा काय भरतील ?' किती सुंदर दृष्टीकोन होता बाबांचा. आम्हा बजवत्सांना जे जे शिकवलं ते ते करून दाखवलं त्यामुळे अनुकरण करायला अगदी सोपं होतं गेलं. नुसतं शब्दज्ञान नव्हतं, केवळ विश्वबंधुत्वाच्या त्या पोकळ गप्पा नव्हत्या. व्यक्ती कुणीही असो, बाबांच्या प्रेमात कधीही अंतर आले नाही.

अशीच अजून एक घटना आहे. आम्बूत राहत असताना एक संन्यासी बाबांना खूप ठणदुणं बोलत असे. पण बाबांनी कधीही त्याला प्रत्युत्तर केले नाही. कायम स्नेहार्द्र दृष्टीने यागले. बाबा फिरायला जात त्या वाटेवरच तो राहत असे आणि बाबा दिसले की त्याला मस्तकझूल होई. बाबा मात्र त्याला गुस्वारसा प्रसाद प्रेमाने पाठवत, आम्हां ब्रह्मावत्सांपैकी कुणालाही त्या संन्याशाला चांगले सुनवायची खुपीखुमी आली तरी बाबा शांत करत आणि म्हणत, "अरे त्याचा दोष नाही. त्याला माहीत नाही हे कार्य प्रत्यक्ष परमात्म्याचे आहे. कधीतरी त्याला कळेल योग्य वेळ आल्यावर." तसेच घडले. १८ जाने. १९६९ रोजी बाबांनी

(फुल क्र. २०बर)

तत्त्वबोध

ब्र.कु. बाळू, सोलापूर

ईश्वराविषयी अनेकानेक मत-मतांतरे आहेत. निरीश्वरवादापासून ते त्याच्या सर्वव्यापकत्वापर्यंत अनेक मते वा धारणा आहेत. काहींनी त्याला यत्र, तत्र सर्वत्र मानले तर, काहींनी अवतारवादाचा स्वीकार केला. कुठे असेही म्हटले, 'परमेश्वर कल्पनातीत आहे.' सर्वव्यापकतेवरचा एक काल्पनिक संवाद येथे देत आहोत. 'रिटोरिझम' म्हणजे एक प्रकारे विचारमंथन किंवा काहीतरी चांगला खल करून एखादे मौलिक विचाररत्न बाहेर काढणे. अशा पद्धतीचा अवलंब सांक्रिटिकच्या काळात किंवा त्याच्याही आधीच्या काळात 'डेमोस्थेनिस'च्या काळात ग्रीकांत प्रचलित होता असे म्हटले जाते. आपल्याकडे संस्कृतात म्हटले आहे - वादे वादेषु जायते तत्त्वबोधः। इथे वाद म्हणजे विवादवाद न घेता संवाद याअर्थां च्वावथा आहे. अशा उद्देशातून एक लघुसंवाद आपल्यासमोर ठेवत आहोत. आशा आहे आपल्याला रुचेल.

ब्रह्माकुमारी - ओम शांति, नमस्कार।

त्रिहासू - नमस्कार, ओम शांति

ब्रह्माकुमारी - आज आपण परमात्म्याविषयी काही मत्त्व जाणून घेणार आहोत.

त्रिहासू - हो. जरूर!

ब्रह्माकुमारी - परमात्मा कोणाला म्हणतात किंवा कोणाला परमात्मा म्हणू शकतो वा करता मुख्य ५ गोष्टी / बाबी जाणून घेण्यासारख्या आहेत.

• जो सर्वमान्य आहे. ज्याला सर्व धर्म पंथांमध्येही मानले जाते.

• जो सर्वोच्च, सर्वश्रेष्ठ, सर्वोत्तम आहे. तो सर्व आत्म्यांमध्ये परम (श्रेष्ठ) आहे. त्याच्यापेक्षा अधिक शक्तिशाली वा जगामध्ये अजून कोणीही नाही.

• जो सवपिक्षा अलिप्त आहे. जन्म-मरण, कर्म-फल, पाप-पुण्य तसेच सुख-दुःखापासून तो अलिप्त आहे. जो अपरिवर्तनशील आहे.

• जो सर्वज्ञ आहे.

• जो सर्वगुण, सर्वशक्तींचे भांडार आहे.

• पण तो सर्वव्यापक नाही.

त्रिहासू - तुमच्या बाकी सर्व गोष्टी मान्य आहेत परंतु तो सर्वव्यापक नाही हे काही पटले नाही.

गीतेच्या १५ व्या अध्यायात म्हटले आहे -

“यमैवंशो जीवलोकं जीवभूत सनातनः।”

- म्हणजेच परमात्म्याचा अंत सर्वामध्ये आहे. मग तुम्ही कसे म्हणू शकता तो सर्वव्यापक नाही ?

ब्रह्माकुमारी - ठीक आहे. काही वेळाकरता आपण शास्त्रांमधील गोष्टी बाजूला ठेकवा. जर परमेश्वर सर्वव्यापक आहे तर तो तुमच्यात आहे तसेच

माझ्यातही आहे, बरोबर ?

ब्रह्माकुमारी - मग मनुष्य परमेश्वराला दारोदारी का शोधत आहे? कोणी गुरू करण्याची, शास्त्र वाचण्याची, पूजा, अर्चना नक्स, उपवास, भक्ती करण्याची, घरदार सोडून संन्यस्त होण्याची काय गरज ?

त्रिहासू - मनुष्य आत्म्यांवर मायेचा प्रभाव असल्यामुळे आपल्यामध्ये असलेल्या परमेश्वराचा आपण अनुभव घेऊ शकत नाही वा त्याला ओळखू शकत नाही. मनापासून भक्ती केल्याने परमेश्वर दर्शन देतो. जसे हिरण्यकश्यपूने खांबावर लाथ मारली आणि विष्णू त्यातून प्रगट झाले.

जर परमात्मा सर्वव्यापक आहे तर त्याला वेगळा अस्मान घेण्याची काय आवश्यकता आहे ?

ब्रह्माकुमारी - जर परमेश्वर सर्वव्यापक आहे तर तो हिरण्यकश्यपूमध्ये पण होताच ना? त्या खांबामध्ये पण होता? मग वेगळा नृसिंह अवतार घेण्याची परमेश्वराला आवश्यकता का भासली असेल ?

भक्त कधीही परमेश्वर होऊ शकत नाही. राष्ट्रपतीचा (President) महिमा वेगळ्या, पंतप्रधानांचा (Prime Minister) महिमा वेगळ्या आहे. जर परमात्मा सर्वव्यापक आहे तर त्याला वेगळ्या अवतार घेण्याची काय आवश्यकता आहे? म्हणून शास्त्रांमधील गोष्टी सारासार विचार करून, समजून घेणे आवश्यक आहे.

विज्ञासू - परंतु सगळे म्हणतात तो कणाकणामध्ये आहे. त्याच्या हृच्छेशिवाय झाडाचं एक पान सुट्टा हलू शकत नाही. मग हे कसं शक्य आहे?

ब्रह्माकुमारी - जर परमात्मा कणाकणामध्ये आहे, तर मग तो हवेमध्ये पण आहे. बरोबर? परंतु सहारातील हवा तर इतकी प्रदूषित आहे की डॉक्टर्स पण डॉगराळ प्रदेशात किंवा निसर्गाच्या सान्निध्यवात जा असे सांगतात म्हणजे परमात्मा काय परिवर्तनशील आहे? तो प्रदूषित होतो? तुम्हीच विचार करा.

विज्ञासू - जसे दुधामध्ये तूप किंवा लोणी मुस अवस्थेमध्ये असते तसेच परमेश्वर सर्वांमध्ये व्यापक आहे. फक्त गरज आहे त्याला ओळखण्याची.

ब्रह्माकुमारी - आता बघा.. आधी दुधाचे दही लावावे लागते. नंतर ते छान घुसवून त्यातून ताक आणि लोणी

वेगळे होतात. म्हणजेच दुधाचे गुणधर्म वेगळे आणि ताक, लोण्याचे गुणधर्म वेगळे आहेत. दुध पूर्णपणे परिवर्तित होते. तेव्हा लोणी नंतर तूप मिळते, तर मग सांगा.. परमात्मा कधी पतित व्हाऊ शकतो? परिवर्तित होऊ शकतो?

विज्ञासू - ताई... तुम्ही म्हणता ते अर्थपूर्ण तर आहे परंतु... ब्रह्माकुमारी - संत-महात्म्यांनी त्या परमेश्वराचा इतका सुंदर, सुखद अनुभव घेतला की त्यांना तो जिथे व्हावे तिथे जवळी, स्थळी, काण्ठी, पाषाणी तोंच दिसू लागला. खरे तर हे अत्यंत प्रेमोत्कट भावनेने म्हटलेले शब्द आहेत. लोकांनी ते शब्दशः तसेच घेतले. जसे एखाद्या प्रेम करणाऱ्या व्यक्तीला त्याची प्रेयसीच सगळीकडे दिसू लागते, तिच्याच आठवणीमध्ये तो मतत मग्न असतो. म्हणतात ना लैला करी आहे वधायचे तर मजनुच्या डोळ्यात बसा, अशीच अवस्था संत-महात्म्यांची होती. त्या परमेश्वराच्या प्रेमात मग्न असताना ते म्हणून गेले 'सगळीकडे प्रत्येक ठिकाणी परमेश्वर आहे.' जर आपल्यात परमेश्वर आहे तर आपणही दुःखकर्ता-सुखकर्ता अवस्थेचा अनुभव घेऊ शकू. परंतु असे हात नाही; म्हणूनच या संसाराचे सत्व हेच आहे की परमेश्वर सर्वव्यापक नाही, परंतु सर्व जन्तियान, सर्वज्ञ, त्रिकालदर्शी आहे.

विज्ञासू - काही गोष्टी मला आता समजावला, पटाक्याही लागल्या आहेत. यावर मी नक्कीच अजून विचार करेन. धन्यवाद!

(पृष्ठ क्र.१८ बरून)

देह ठेवला आणि हे कळल्यावर तो आला आणि पश्चातापदण्ड होऊन राहिला. बाबांचे चरण पकडून इतका राहिला की बाबांच्या पार्थिवाची पावले अश्रुंनी भिजली, पण काय उपयोग ?

बाबांचे प्रेम हे विश्वसमावेशक होते. त्यात आप-पर भाव नव्हता. बाबांचं जीवन क्षणोक्षणी मार्गदर्शक ठरतं.

“बोले तैसा चाले, त्याची वंदावी पाऊले”.

(शब्दांकन : ब्र.कु. परशुराम, संगमनेर)

कागद आणि लेखणी विचारांना चिरकालत्व बहाल करतात.

मात्र ते विचार मौलिक असतील तरच.

जन्म आणि मृत्युचे रहस्य

ब्र.कु. रामकृष्ण, वाशिम

जातस्य हि ध्रुवो मृत्युर्ध्रुवं जन्म मृतस्य च ।

अर्थात ज्याने जन्म घेतला त्याचा मृत्यू निश्चित आहे. आणि तसेच मृत्युनंतर पुनर्जन्म देखील निश्चित आहे. जन्म आणि मृत्यू एकाच नाण्याच्या दोन बाजू आहेत. मृत्यू म्हणजे जीर्ण झालेले शरीररूपी बस बदलणे व जन्म म्हणजे नवीन शरीररूपी बस धारण करणे. वास्तविक नवीन बस परिधान केव्हांनंतर प्रत्येकाला आनंदच होतो, तर मग मृत्युचे दुःख का व्हावे? जन्म घेतल्यानंतर मृत्युचे भव का वाटा वे? याचे मुख्य कारण म्हणजे आध्यात्मिक

ज्ञानाचा अभाव. आजच्या या लेखात आपण या विषयावरील आध्यात्मिक स्पष्टीकरण जाणून घेणार आहोत.

मृत्यू ही एक अद्भुत घटना आहे, ज्यायोगे आत्मा आवुष्मभराची आपली कर्मसंस्काररूपाने आपल्याबरोबर घेऊन पुढील जन्माच्या यात्रेसाठी जातो. अंत मति सो गति (अन्ते या मतिः सा गतिः) या उक्तीप्रमाणे अंतसमयी मनुष्याच्या मती अर्थात बुद्धीमध्ये जी स्मृती असेल, त्यानुसार त्याला गती अर्थात पुढचा जन्म प्राप्त होतो. मृत्यू हा जीवनाचा अंत नसून नवीन जन्माच्या प्रवेशद्वाराप्रमाणे आहे. शरीर सोडल्यानंतर काही कालावधीनंतर आत्मा आपल्या कर्म आणि संस्कारानुसार मातेच्या उदरात वाहत असलेल्या ४-५ महिन्यांच्या गर्भात प्रवेश करतो. या कर्मक्षेत्रावर आपापली भूमिका निभावण्यासाठी आलेल्या प्रत्येक आत्म्याचे जन्म-मृत्युचे चक्र हे महाविनाशापर्यंत सुरू असते. ज्याप्रमाणे कलाकार रंगभूमीवर बेताना धारण केलेला वेश बदलून सहजतेने दुसऱ्या नाटकात वेगळी भूमिका साकारू लागतो, त्याचप्रमाणे आत्मा एक शरीररूपी

वस्त्र बदलून नवे शरीर धारण करून आपली पुढची भूमिका साकारू लागतो. शरीर हे कर्मजन्म असल्याकारणाने शरीराचा जन्म आणि मृत्यू कर्माच्या हिशोबानुसार होत असतो. परंतु आत्मा हा अदृश्य असल्याने आणि आत्म्याविषयी ज्ञानाच्या अभावामुळे डोळ्यांस दिसत असलेल्या शरीरावरच मोह जडतो, आणि या मोहाने अंध झालेला मनुष्य शरीराच्या जाण्याचे अर्थात मृत्युचे दुःख फरीत बसतो.

वास्तविक पाहता आत्मा तर अजर, अमर आणि अविनाशी आहे. आत्म्याचा बवार्थ परिचय आपल्याला मिळाला तर केवळ मृत्युचेच नव्हे, तर कोणतेच भव अथवा दुःख आपल्याला प्राप्त झाल्या नाही, उलटपक्षी आयुष्य छान्या आनंदाने भरून जाईल.

शरीररूपी बस धारण करणाऱ्या आत्मा नायक चैतन्य शक्तीचा परिचय शिव परमात्म्याने दिला आहे. इतर धर्मातदेखील आत्म्यासाठी रूह, सोल किंवा स्पिरिट अशी अनेक संबोधने आहेत. आत्मा ही एक चैतन्य शक्ती असून, मन-बुद्धी आणि संस्कार यांनी युक्त आहे. मनाद्वारे संकल्प किंवा विचार करण्याची आणि बुद्धीद्वारे निर्णय करण्याची शक्ती आत्म्याला प्राप्त होते. या शक्ती वापरून आत्मा जे कर्म करतो, त्या कर्मानुसार त्याचे संस्कार बनतात. ज्याप्रमाणे एखादी गोष्ट सतत करत राहिली असता त्याचा सराव होतो आणि मग काही काळाने मुद्दाम प्रयत्न न करता देखील त्या सवयीनुसार आपल्या हातून कर्म घडत राहतात, त्याचप्रमाणे मग मनुष्याच्या संस्कारानुसार कर्म करत राहतो. आत्मा शरीर सोडल्याने हे संस्कार तसेच

मृत्यू ही एक अद्भुत घटना आहे, ज्यायोगे आत्मा आयुष्यभराची आपली कर्मसंस्काररूपाने आपल्याबरोबर घेऊन पुढील जन्माच्या यात्रेसाठी जातो.

(पृष्ठ क्र. २३ वर)

जपान डायरी

(भाग-१)

डॉ.कु. रेशमिता, टोकियो

मी जपानमध्ये कामानिमित्त येऊन तीन वर्षे झाली. दरम्यान या देशाचे आणि इथल्या लोकांचे नकळत निरीक्षण घडले. ब्रह्माकुमारीज टोकियो सेवाकेंद्रावर येणाऱ्या भाऊ-बहिणीसोबत ज्ञानचर्चा आणि राजवोग करित आध्यात्मिक प्रवास सुरू आहे, त्यातील काही अनुभव देत आहे.

सर्वप्रथम थोडी पार्श्वभूमी समजून घेणे आवश्यक आहे. प्रत्येक राष्ट्राची एक संस्कृती असते आणि त्यावर काही से किंवा काही हजार वर्षांच्या घटनांचा प्रभाव असतो. त्यात भौगोलिक कारणे असतात, बुद्धाचे प्रभाव असतात, संस्कृतीचे आदान-प्रदान कसे झाले, तेही महत्त्वाचे असते. जपानी माणूस मूलतः फार प्रामाणिक, राष्ट्राभिमानी आणि चिकित्सक आहे. चिकित्सक किंवा वैज्ञानिक दृष्टीकोनामुळे प्रत्येक गोष्ट बुद्धीच्या आणि अनुभवाच्या कसोटीवर घासून पाहिल्याशिवाय स्वीकारायची नाही अशी त्यांची सर्वसाधारण सवय आहे. ब्रह्माकुमारीज संस्थेच्या राजयोगाविषयीसुद्धा त्यांची तीच भूमिका आहे. 'काम करायचे, कसे करायचे आणि का करायचे...' अशी मालिका ओलांडल्याशिवाय पुढे जायचे नाही, हा शिरस्ता आहे. इथली लोकं शांत प्रवृत्तीची आणि मितभाषी आहेत. थोडीशी लाजाळूही म्हणायला हरकत नाही. व्यावहारिक जीवनांत खूप काम करणारी किंवा 'काम हाच परमेश्वर' असे मानणारी आहेत. पण कामाच्या व्यापात कधीकधी स्वकिंमत जीवनाची आवाळ होत आहे, हे त्यांना लक्षात येईपर्यंत कदाचित्त उशीरही होतो. व्यग्र राहण्याच्या धडपडीत व्यावहारिक आवुघ्यात नैराश्य आणि वैफल्याची शिकार होणे हा याचा दूरगामी परिणाम दिसून येत आहे. वातूनच व्यसनाधीनता, बीवघात असे अनेक सामाजिक प्रश्न उभे राहत आहेत आणि यावर त्यांच्याकडे उत्तर आहे असे वाटत नाही. अर्थात ही माझी वैयक्तिक निरीक्षणे आणि नोंदी

आहेत. त्याचा कुणी विपर्यास न करावा.

ज्ञानमुरलीत शिवबाबाही व्यग्र राहण्याविषयी सुचवतात. त्यावरून भाऊ-बहिणीसोबत सेंटरवर विषय निघाला. त्यांची स्वाभाविक भावना होती, आम्ही तर खूप व्यग्र असतो, मग ज्ञानमार्गात असे वेगळे काय? काही दिवसांपूर्वी मनास व्यग्र कसे ठेवायचे याबाबत एक ज्ञानमुरलीत वरदानाद्वारे बाबांनी मार्गदर्शन केले.

कुकीच्या पद्धतीने व्यग्र राहिले तर त्यातून तणावाची निर्मिती होते. इथली अनेक माणसे रात्रंदिवस नुसती काम आणि कामच करत राहतात. वर उल्लेखलेल्या सामाजिक प्रश्नांचा जन्म इथे सुरू होतो. सर्वसाधारणपणे इथले लोक अध्यात्म वगैरेच्या फंदात फारसे पडत नाहीत. देवळ्यात किंवा चर्चमध्ये जाऊन आपल्याला शांतता मिळेल असा ग्राह विश्वास नाही त्यामुळे मन आनंदित करायला कस करायचे? ताण नाहीसा करण्यासाठी जे मार्ग सर्वसाधारणपणे अवलंबतात तेच खोश्वाळते जातात, जसे पाठ्या, पण, मद्यपान इत्यादी. मनातून त्यांनाही जाणवत असतं की हा काही चंगला उपाय नाही; पण अगतिकतेने करत राहतात. वा धकायकीत अनेक जण शारीरिक आणि मानसिक व्यधींनी ग्रस्त होऊ लागतात. आजचे वैद्यकशास्त्रही सांगते ७०-८० टक्के रोग मनोकायिक (सायकोसोमॅटिक) आहेत. म्हणजे सोप्या शब्दांत सांगायचे झाले तर मनाचे स्वास्थ्य विचडते म्हणून तनाचे विचडते. त्यामुळे मन दुरस्त तर तंदुरस्त; पण हे कसे साधायचे हा यक्षप्रश्न!

सेवाकेंद्रावर शिवबाबांच्या वरदानाचे स्पष्टीकरण देताना मी आणि जपानी निमित्त डॉ.कु. टीचरने त्यांना काही उलगाड केला. शिवबाबा आपल्याला रोजच अनेक उच्च आत्मभानाची (स्वमानाची) ओळख करून देतात. त्यातील गुण अर्थ सांगतात. केवळ तेवढेच नव्हे तर त्या उच्च

आत्मघानाचा अभ्यास करण्यासाठी ताकद देतात. शिवबाचा आपले मात-पिता, मार्गदर्शक, शिक्षक आहेत ही केवळ कल्पना नाही, तर वास्तविकता आहे. त्यांच्याशी प्रेमाचा संबंध जोडून घ्या. आजवर ईश्वर म्हणजे पापकर्माबद्दल शासन करणारा एवढी भीतीच आपण बाळगली. पण पूर्वकर्माचे ओझेही कसे हलके करायचे याचा मार्ग तो दाखवतो. आपली आंतरिक यात्रा आरंभ करा. मी खऱ्या अर्थाने कोण आहे? माझी वा जगात नक्की काय भूमिका आहे? मी आत्मा शांत स्वरूप आहे आणि त्या शांतीच्या सागराचा पुत्र आहे. एखाद्या प्रसंगी बरकरणी नुकसान किंवा त्रास दिसत असला तरी आंतरिक स्तरावर त्यात कल्याण सामावले आहे कारण हे कल्याणकारी युग आहे. अशा प्रकारच्या चिंतनाची आणि कर्मिंटीची पद्धत त्यांच्यासमोर ठेवली. त्याविषयी प्रयोग करण्यास त्यांना उदुक केले.

अशा प्रकारे शिवबाचांच्या 'त्या' चरदानाविषयी आम्ही तीन दिवस चर्चा केली. काय आश्चर्य! एवढी फारसे न बोलणारे जपानी भाऊ-बहिणी बोलू लागले. त्यांनी प्रांजळपणे मान्य केले, ज्वग्र राहण्याच्या चुकीच्या समजुतीमुळे आमच्या समस्या वाढत आहेत. आम्ही अशा सकारात्मक विचारांमध्ये ज्वग्र राहण्याविषयी विचारच केला नव्हता. आता सुख-शांतीचा मार्ग गवसलाय. आणि आम्ही प्रयोग करून ते अनुभवीत. अशा प्रकारे आता अनेक जण वा जंजाळातून बाहेर येऊ पाहत आहेत. या अभ्यासावर लक्ष केंद्रीत करून अनेक जण अग्रेसर होतील, यात शंका नाही. विश्वकल्याणकारी शिवबाबांचे ज्ञान अशा रीतीने प्रत्यक्ष होत आहे.

(पृष्ठ क्र.२१ वरून)

कर्मांचा हिशोब आपापल्या बरोबर घेऊन जातो, किंबहुना त्यानुसारच त्याला पुढील जन्म प्राप्त होतो.

हे ज्ञाने आत्म्याने ग्रहण केलेले संस्कार. वास्तविक ज्ञान, पवित्रता, सुख, शांती, प्रेम, आनंद आणि शक्ती हे सत्त्व गुणच आत्म्याचे मूळ संस्कार आहेत. परमात्मा या दिव्य गुणांचा सागर आहे, त्याच दिव्य गुणांचे आत्मा हे स्वरूप आहे, अर्थात् आत्म्यामध्ये स्वभावतः हे गुण आहेत. परंतु जन्म-मृत्यूच्या चक्रात फिरताना या मूळ गुणांची आत्म्याला विस्मृती होते. परमात्म्याप्रमाणेच आत्म्याचे मूळ निवासस्थान हे परमधाम (शांतीधाम) आहे. आपली क्षमता व योग्यतेनुसार सत्वमार्गावर चालणे हे आत्म्याचे कर्तव्य आहे. शरीर हा आत्म्याचा रथ आहे, अर्थात् आत्मा शरीरापासून भिन्न आहे. आत्म्याचे शरीरामधील स्थान हे भुकुटी अर्थात दोन भुक्वांच्यामध्ये, जिथे टिळा लावला जातो, त्या ठिकाणी आहे. याची स्मृती म्हणून कुणी टिळा लावतो. कुणी गंध लावतो तर कधी कधी नशीबाचा फेरा दर्शनायचा असला तरी नकळत आपला हात कपाळावरच जातो.

आत्मा ना शरीर आहे, ना परमात्मा, ना हिंदू आहे, ना मुसलमान, ना स्त्री आहे, ना पुरुष ना तरुण आहे, ना वृद्ध. आत्मा केवळ निराकार ज्योतीबिंदू स्वरूप आहे.

आत्म्याबरोबरच परमात्म्याला यथार्थ परिचय प्राप्त होणे हा प्रत्येक मनुष्याचा हक्क आहे. निराकार परमात्म्याने साकार माध्यमाद्वारे दिलेला स्वतःचा परिचय असा आहे:

परमात्म्याचे दिव्य नाव 'शिव' असून, शिव या शब्दाचा अर्थ कल्याणकारी असा आहे. परमात्म्याला सदाशिव असे संबोधले जाते, कारण तो सदैव कल्याणकारी आहे. तो जन्म-मृत्यूरहित आहे. त्यामुळे कर्मांच्या हिशोब व त्या अनुबंधाने येणाऱ्या दुःखापासून अलिप्त आहे. सर्व धर्मात परमात्म्याला मान्यता असून त्यांची ईश्वर, गॉड, अझाह, चीनकानसेकी, जेहोवा, एक ओंकार इत्यादी अनेक नावे आहेत.

त्याचे दिव्य स्वरूप ज्योतीबिंदू असून, दिव्य धाम शांतीधाम आहे.

परमात्म्याचे कर्तव्यच मुळात जन्म-मृत्यूच्या चक्रात फिरून पतित झालेल्या मनुष्य आत्म्यांना पुन्हा पावन करणे. त्याचबरोबर एका सत्व दैवी धर्माची स्थापना करणे आणि अधर्माचा विनाश हे होव. स्वतःला अशरीरी आत्मा समजून निराकाराचे ध्यान वा आठवण करणे म्हणजेच सहज राजयोग आहे. या विषयीची सविस्तर माहिती जवळच्या ब्रह्माकुमारी केंद्रात निःशुल्क मिळू शकेल. त्याचा अवश्य लाभ घ्यावा हीच सदिच्छा !

शांतीचं दान ब्र.कु. मिनल, ठाणे (प.)

'कर लो अनुभव प्रभू प्यार का.. आओ प्रभू शरण आओ..' सुरेश वाडकरांनी तन्मयतेने गायलेलं गाणं. स्नेहाचा, करुणेचा सागर ज्योतीर्बिंदू परमात्मा 'शिवबाबा' ब्रह्माबाबांच्या तनात प्रविष्ट होऊन दोन्ही बाहू पसरून उभे आहेत आणि क्षणाचाही विलंब न करता आत्मरूपी लेकरू त्या पवित्र प्रकाराच्या बलयात, बाबांच्या कुशीत विसावतंय. शांत.. संपूर्ण शांत.. सगळे कष्ट, विता, काळज्या, भय.. सारं काही शांत.. एका नवीन जर्जेचा संसार जाणवतोय.. उठायच्यं.. फिनिक्स पश्चात्प्रमाणे पुन्हा नवी भरारी घ्यावची आहे.. बाबांकडून सुख - शांतीची किरणं घेऊन साऱ्या विश्वाला द्यावची आहेत.. हे जग पुन्हा सुंदर करावचंय..

महासत्ता रशियाने युकेनच्या भूमीवर प्रहार केला आणि उध्वस्त झालेल्या इमारती, बाळा, हॉस्पिटल्स, बागा, घाबरलेले नागरिक, काय होतयं ते न उमजून रडत रडत जेजारच्या देशाची सीमा ओलांडणारी कोवळी मुलं.. सुत होऊन सगळं जग पाहत राहिलं. 'ही आमची मातृभूमी, आमचं घर आहे. प्राण गेला तरी बेहतर; पण शेवटच्या श्वासापर्यंत आम्ही लहू' सैनिकांप्रमाणे योद्ध्याचा गणवेश चढवून, हत्थार हाती घेतलेले बहादुर युकेनी नागरिकही सवानी पाहिले. त्यांच्या जिद्दीला सलाम केला. कडाक्याच्या थंडीपासून संरक्षण देणारे गरम कपडे, जेवण, राहण्यासाठी ताऱ्युरते तंबू, जीवनावश्यक गोष्टी अनेक

संस्थांकडून पुरवल्या जात होत्या. युद्धाची तीव्रता वाढली तसा रशियाच्या युद्धविषयक धोरणांविरुद्ध निषेधाचा सूरही वादू लागला. जगभरात अनेक ठिकाणी निषेध मोर्चेनिघाले, मोठमोठ्या देशांचे नेते आपसांत भेटून तोडगा शोधू लागले. कुणी म्हणे आठबड्या - दोन आठबड्यात हा संहार थांबेल तर कुणी म्हणे हा भस्मासुर आपणजी काही भूप्रदेश गिळंकृत केल्याशिवाय शांत होणार नाही..

युकेनमध्ये आठ राहणं ब्रह्माकुमारीजच्या शाखा आहेत. आजूबाजूच्या इमारतींवर मिसाईल हल्ला होत असताना तिथले ब्रह्मावत्स राजयोगाचा अभ्यास करत होते. स्वतःला सांभाळतानाच इतरांनाही शांतीची प्रकंपन देत होते. शरीरनिर्वाहासाठी आवश्यक गोष्टी कुणीही पुरवेल पण होरपळलेल्या घनांवर परमात्मप्रेमाची फुंकर घालून बळ देण्याचं काम एक श्रेष्ठ योगीच करू शकतो. आपण असावेळी काय करत आहोत? टीव्हीवरील उलट-बुलट बातम्यांचा नुसता कल्लोळ पाहण्यात आपलाही वेळ वाया जातोय का? उद्याचा भरवसा नाही हे तर खरंच; पण म्हणून चारचौघांसारखं खाऊ पियो मीज मनाओ असं वागावचं की ईश्वरपित्याने आपल्यावर सोपवलेल्या जबाबदारीचं भान ठेऊन मानस सेवेत पुढे व्हायचं? आपण शिववाद्यांची प्रिय मुलं आहोत. चला अंतर्मुखतेच्या गुरूत बसून सगळ्या विश्वासाठी, प्रकृतीसाठीही शांतीचं योगदान देऊवा. सत्ययुगाची सुवर्ण पहाट आपली वाट पाहत आहे.

खरा धर्म आणि देशभक्ती ही चैनीची यस्तू नसून,
सर्व लोकांची मूलभूत गरज आहे.- बर्नाड शॉ

परीकथा (भाग ४)

सर्व आत्म्यांचा परमपिता परमात्मा

ब्र.कु. रेखा, देगलूर

मागील तीन भागात मी तुम्हाला माझी मुलगी (राधा) तुमच्या साऱ्यांची लाडकी राधा, तिच्या स्वप्नातील परीची कथा सांगितली. आता तिची चौथी कथा मी तुम्हाला सांगणार आहे. माझी राधा आता खूप खूप आनंदी राहू लागली आहे कारण तिची आवडती परी अधून मधून स्वप्नात डोक्यावते. मग ती सर्वांना तिच्या मित्र मैत्रिणींना परीची कथा मोठ्या उत्साहाने सांगते. तिचे ते निरागस बोल, प्रेमाचा भाव तिचे गोड शब्द आमच्या आत्मांमधील साऱ्यांना आवडत आहे.

रोजच्या प्रमाणे ती शाळेत जाऊन आली. मग तिने उत्साहाने अभ्यास केला. मग थोडा वेळ खेळून पुरेशी दमून घरी आली. संध्याकाळी तिच्या बाबांनी ऑफिसहून आल्यावर गप्पा मारून त्यांच्यासोबत थोडेसे खेळले. तिने बाबांसोबत उरलेला अभ्यास पूर्ण केला. तिच्या चेहऱ्यावर एक वेगळाच आनंद दिसत होता. आमचं रात्रीचं जेवण आटोपल्यावर मी घरात आवरून घेत होते. एवढ्यात तिच्या बाबांचा फोन वाजला, राधेच्या काका-काकूनी कळविले, ते उद्या आमच्याकडे उन्हाळ्याच्या सुट्टीनिमित्त येत आहेत. मग काय राधेची कळी खुलली. "आई आपल्याकडे काका-काकू आणि सोबत वरदादा पण येणार आहे", राधा म्हणाली. ती मोठ्या आनंदाने तिच्या व तिच्या दादाच्या आढवणीतल्या गोष्टी सांगत होती. आम्ही सर्वजण रात्रीची रात्रवोग साधना करून मित्र पित्याला दिवसभराच्या कर्मपुण्यांचा गुच्छ अर्पण केला. दिवसभरातल्या कर्मव्यापाराचा विशेष परमेश्वरसमोर ठेवला आणि त्याच्या कृपाशीर्वादाबद्दल धन्यवाद दिले. मी बाबांना मनोमन धन्यवाद देऊन गुडनाईट करून आम्ही दोघडी झोपण्यासाठी निजायच्या खोलीत गेलो तोपर्यंत राधा गाढ झोपी गेली होती. आम्ही सर्वजण निश्चिंतपणाने झोपलो.

सकाळी सूर्याच्या कोवळ्या किरणांनी राधेला जाग आली. चेहऱ्यावर स्मित हास्य देत राधा उठली. सकाळचा तो पक्ष्याचा किलबिलाट सुरू होता राधा मात्र बाहेरच्या पायरीवर जाऊन निवांत बसली होती, घराकडे येणाऱ्या रस्त्याकडे ती बाट पाहत बसली होती. कारण तिचे काका काकू व दादा येणार होता मी म्हणाले, "बाळ उठ स्नान वेंगे करून शाळेत जावचं नाही का?" राधा हिरमुसली होऊन म्हणाली, "हो! पण मला काकांना माझ्या परीची गोष्ट सांगायची आहे. ते कधी येतात आणि मी त्यांना माझ्या परीची गोष्ट कधी सांगते असं झालं आहे आई." तेवढ्यात तिचे बाबा तिच्या बवळ जाऊन म्हणाले, "बाळ मला सांग काका काकू प्रवास करून येतील, त्यांना स्नान वेंगे करून निवांत तुझ्याबवळ बसायला एक दोन तास लागतील. मग तुला शाळेला जायला उशीर होईल ते तुला चालणार आहे का?" तिला गोष्ट पटली खरंच की हो बाबा! मला शाळेला जायला उशीर होईल ना. मग मी तुम्हाला थोडी गोष्ट आता सांगते नंतर पुढची कहाणी मात्र काकांनाच सांगेन. मग ती लगेच तिच्या बाबांबवळ बसली व तिच्या बाबांना परीची गोष्ट सांगण्यास सुरुवात केली.

"बाबा तीच ती सुंदर परी आली होती. तिच्या मस्तकात हिरा (आत्मा) बसकत होता, यावेळेस माझ्यासाठी तिने खूप सुंदर गोड फळे आणली होती. बाबा मी तशी फळे कधीच खाऊही नाही बघा, खूप गोड फळे होती. बाबा मला आज ऑफिसवरून येताना तशीच गोड फळे आणून घाल? बाबा म्हणाले त्या फळांची नावे तरी काय होती? आंबा, चिंकू, की अजून काही? अं! ते मला माहीत नाही पण आंब्यासारखे एक फळ होते. पण आतमध्ये बी नव्हतीच, नुसता गोड गोड गर होता. तुम्ही बाजारात शोधा, मिळतीस तुम्हाला तशी फळे." बरं बरं बाळा आणून देईन

पण आधी तुझे गोष्ट तर सांग ना. मला तिच्या त्वा छोट्या छोट्या शब्दात तिच्याबद्दल प्रेम आपुलकी वाटत होती. ती सांगू लागली आणि आम्ही दोघेही तिच्याकडे कौतुकाने पाहू लागलो. "बाबा मला परीने सर्व आत्म्यांचा परमपिता परमात्मा एक आहे ही गोष्ट सांगितली आहे."

"बाबा परी सांगत होती बाळ राधा तुझ्या आजूबाजूला कोण कोण राहतात." मी म्हणाले, "आमच्या घराच्या बाजूला मुस्लीम चाचा आहेत आम्ही त्वांना रहीम चाचा म्हणतो. थोडसं पलीकडे शीख काका राहतात, आणि बरेच इतरही आहेत." मग परी म्हणाली, "बाळा तुम्ही सारे भाऊ भाऊ आहात." मी म्हणाले ते कसं शक्य आहे त्यांच्या सान्यांचे आई बाबा वेगवेगळे आहेत मग ते भाऊ भाऊ कसे होतील? परी म्हणाली, "बरोबर आहे बाळा आपण सर्व शरीराने भाऊ भाऊ नसलो तरीपण आपण सर्वजण आत्त्विक दृष्टीने भाऊ भाऊ आहोत." मी म्हणाले, "ते कसे काय, बाबा परी सांगत होती बाळा तुझे शीख काका, मुस्लीम चाचा व हिंदु काका ह्या सर्वांचा आत्मा बिंदू रूपातच आहे. आपल्या सर्वांचा परमपिता हा बिंदू रूपातच आहे. बाळ राधा म्हणूनच आपण सर्वजण आत्त्विक दृष्टीने भाऊ भाऊ आहोत. बरोबर आहे ना राधा!" मी म्हणाले खरेच ग! आपल्या सर्वांचा परमपिता हा बिंदू रूपातच आहे आणि आपण सर्वजणसुद्धा बिंदू रूपातच म्हणून आपण सर्वजण भाऊ भाऊ बरोबर ना.

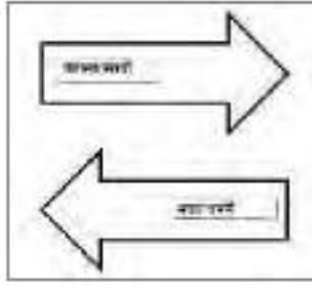
परी म्हणाली, "बाळा तुझे ते शीख काका त्यांचे धर्मसंस्थापक गुरुनानक, मुस्लीम चाचा त्यांचे धर्म संस्थापक मोहम्मद यांनी आपापले धर्म स्थापन करताना परमेश्वराला किंवा परमात्म्याला एक निराकार ज्योतीतत्त्वच मानले आहेत. बाळा जपान मध्ये सुद्धा बौद्ध धर्माचे बरेच लोक अग्राच आस्कराची प्रतिमा आपल्या समोर ठेऊन त्यावर मन एकाग्र करतात. त्या प्रतिमेला 'चिन काम सेकी' असे म्हणतात. बाळा अमरनाथ, विश्वनाथ, सोमनाथ आणि पशुपतिनाथ. मंदिरात परमपिता परमात्मा शिवाची पूजा करतात. श्रीकृष्ण व राम हे देखील शिवाचीच पूजा करित होते असे अनेक शास्त्रात उल्लेख आहेत. राजा विक्रमादित्य यांनी सुद्धा शिवाचीच पूजा केली आणि तिथून पुढे शिवलिंगपूजा प्रचलित झाली. बाळ राधा भारतात पहिले शिव मंदिर हे राजा विक्रमादित्याने सोरटी सोमनाथ येथे

उभारले. बाबा मी परीला म्हणाले, "अग आपण सर्वजण म्हणजेच रहिमचाचा, शीख काका, आमचे ते राम काका ह्यांनी सर्वांनी निराकार शिव परमात्म्याला जर मानलं तर बांच्यात भांडण होणारच नाही. बरोबर आहे ना!" परी म्हणाली, "बरोबर आहे. सर्वजण एकाच परमेश्वराची वेगवेगळ्या नावाने पूजा - अर्चना करतात. कुणी त्याला एकोओम्कार म्हटले कुणी त्याला 'अल्लाह नूर का पुतला' म्हटले. सर्व धर्मांचे लोक परमेश्वराला निराकार ज्योतिर्विन्दुच मानतात. तोच सर्व आत्म्यांचा परमात्मा, परमपिता, परमशिक्षक, सद्गुरु तोच आणि तोच शिव आहे. बाळ ही मूळ गोष्ट सर्व धर्मांचे लोक विसरून गेले आहेत. म्हणूनच बाळा आपण सर्वजण परमपिता परमात्म्याला विसरल्यामुळे जगात लढाया, भांडणे, दुःख, अत्याचार सर्वत्र होतच आहे. बाबा एवढे सांगून परी माझ्या जवळ येऊन प्रेमाने माझ्या गालावरून हात फिरवत होती आणि अचानक परी दिसेनाशी झाली.

मग बाबा मला जाग आली आणि मी धावत तुमच्याकडे आले. एक दीर्घ स्वास घेऊन राधा एकदम शांत बसली व नंतर म्हणाली, "बाबा खरेच की हो हे सर्व धर्मांचे लोक जर एक परमात्म्याला मानले तर कुठेच भांडण मारामान्या होणार नाहीत, अन जग किती सुंदर बनेल." बाबा तिच्याकडे कौतुकाने पाहत होते तिला जवळ घेऊन बाबा म्हणाले, बाळा भारताच्या कोणत्याही कोपऱ्यात जा तिथे शिव परमात्म्याचे मंदिर आहे. पूर्वं दिशेला गेलो तर सोमनाथाचं मंदिर आहे. सोमरस अर्थात अमृत देतो तो नाथ. उत्तर दिशेला गेलो तर अमरनाथाच्या रूपात त्याची पूजा होते, जो अमर आत्म्याचा नाथ आहे. दक्षिण दिशेला गेलो तर तिथे श्रीरायाने शिवाची पूजा केली, ते म्हणजे रामेश्वर हे स्थान आहे.

राधा त्यासाठीच परीने तुझे निवड केली आहे. जेणेकरून तू आपल्या सर्व विमुक्तल्या मित्र पैत्रिणींना, तुझ्या काका काकुंना, आपल्या सर्व शेजाऱ्यांना ह्या सर्वांना शिवपित्याचा संदेश तुझ्या गोड शब्दात प्रेमाने सांगशील ना बाळा. आपला परमपिता परमात्मा हा एकच आहे." राधा मोठ्या आनंदाने म्हणाली, "हो बाबा मी सर्वांना आपल्या बाबांचा हा संदेश नक्की सांगेन. असे म्हणत म्हणतच ती

(पृष्ठ क्र. २८ वर)

व्यसनमुक्त व्हा !

ब्र.कु. लक्ष्मी, पुणे

आज समाजातुळे व्यसन ही एक फार मोठी गंभीर समस्या आहे. आजची युवा पिढी सहज व्यसनाधीन होताना दिसत आहे. लहान मुलांमध्ये सुद्धा व्यसनाविषयी उत्सुकता दिसून येते. तर व्यसन ही एक पॅशन किंवा गौरवास्पद गोष्ट आहे अशी मानसिकता तरुणांमध्ये दिसून येते. अनेक ज्येष्ठ व्यक्ती, फौटुबिक जबाबदाऱ्यांचे दडपण किंवा आर्थिक विषयचना बालून काही क्षण तरी सुटका व्हावी म्हणून; तर दुसरीकडे श्रीमंती असूनही केवळ पॅशन म्हणून व्यसनांकडे वळत आहेत. ह्याचबरोबर पारचातन्य संस्कृतीचे अंधानुकरण करून काही उच्चश्रु सियाही व्यसनाधीन होताना दिसत आहेत. ही एकप्रकारे आपल्या भारतीय संस्कृतीची अयोग्यता किंवा विटंबनाच आहे.

तंबाखू, गुटखा, विडी, सिगरेट, दारू, गांजा, चरस - ह्यादींच्या सेवनाने क्षणिक आनंद मिळत असेल किंवा समस्यांचा थोडा विसर पडत असेल; पण ह्या बरोबरच विकतची कौटुंबिक भांडणे आणि इतर समस्यांना नियंत्रण मिळते. एकमेकांतील संबंध दुर्गम जातात. व्यक्ती बरेचदा सुखातीला मौज म्हणून सुरू केलेल्या व्यसनाच्या आहारी कधी जाते हे तिलाच समजत नाही. मग, आर्थिक परिस्थितीमुळे वा गोष्टी सहज न मिळाल्यामुळे दुष्कृत्यांचा आधार घेणे असे दृष्टिक्रम चालू राहते. पैसे असतील तर घेन नाही तर चोरी! व्यसनाचा आधार घेणे ही अशी गोष्ट आहे की, जसे एखादी व्यक्ती विहीरीत पडली आणि जीव वाचविण्यासाठी हातपाय मारता मारता एखादी दोरी हाती लागली म्हणून फक्तडली, पण नंतर लक्षात आले की ही दोरी नसून साप आहे. तसेच तणावाच्या विहीरीत बुडालेली व्यक्ती व्यसनांच्या आहारी बाऊन तणावमुक्त होण्याच्या नादात व्यसनरूपी विषारी सर्पाच्या विळक्यात अडकते. हा

सापच मग तिचे संपूर्ण जीवन उद्ध्वस्त करून टाकतो. व्यसनाधीन व्यक्ती आपल्या घनाचाही अपव्यय करते त्याचबरोबर आपल्या निष्पाप कुटुंबालाही उद्ध्वस्त करते.

तंबाखू, विडी, सिगरेट या गोष्टी आज व्यसनाधीन व्यक्तींना जिवंत जाळत आहेत. ह्याचा धूर आणि दुर्गंध स्वतःबरोबर दुसऱ्यालाही हानिकारक आहे. एक मजेगीर गोष्ट प्रचलित आहे. असं म्हणतात की इंग्रज जेव्हा भारतात आले, तेव्हा तंबाखू विक्री करताना येथील भोळ्या जनतेला तंबाखू सेवनाचे फायदे असे सांगितले जात असत की ह्यामुळे वृद्धत्व येत नाही आणि तंबाखू खाणाऱ्यांच्या घरी चोरी होत नाही. एका हुशार व्यक्तीने त्याची कारणे विचारली असता उत्तर मिळाले की तंबाखू खाणाऱ्यांची फुफ्फुसे खराब होतात मग तो रात्रभर खोकत राहतो आणि त्याचा आवाजाने चोर घरात शिरत नाहीत. तसेच वृद्ध होण्याच्या आतच ती मरतो त्यामुळे वृद्धत्वच येत नाही!!!

ज्याप्रकारे धान्याला जेव्हा कीड लागते, तेव्हा किडा धान्याचा दाणा आतून पोखरून टाकतो. तसेच तंबाखू, गुटखा, विडी ह्या गोष्टी फक्त व्यक्तीच्या शरीरालाच नाही तर हळूहळू संपूर्ण जीवनालाच पोखरून टाकतात. गुटखा हा आकर्षक आणि रंगीबेरंगी छोट्याशा वेष्टनातून विकला जातो. या पिराव्यांवर छापलेले असते की 'आरोग्यास हानिकारक आहे.' पण खाणारे मात्र खालच राहतात आणि अनेक 'विशेष' बक्षिसांचे' मानकरी ठरतात. बातले पहिले बक्षीस म्हणजे कॅन्सर; द्वितीय बक्षीस - मूत्रपिंड किंवा तत्सम महत्वाचा अवयव खराब होणे; तृतीय बक्षीस नपुंसकता; चौथे बक्षीस खोकला आणि कफ; पाचवे बक्षीस दात खराब होणे इत्यादी इत्यादी, आणि अंतिम बक्षीस 'राम नाम सत्य है...'

ह्या सर्वांपासून सुटका भिलवणे अर्थात व्यसनमुक्ति! ह्यासाठी एक सर्वोत्तम मार्ग आहे, तो म्हणजे सहज राजवोग. योग म्हणजे संबोध! न्याच्याशी आपले काहीतरी नाते असते त्याची आपल्याला सहज आठवण येते. मी कोण आहे आणि परमेश्वराशी माझे काय नाते आहे? या गोष्टींचा उलगडा झाला, तर त्या परमेश्वरीच्या स्मृतीमुळे आपसूकच व्यसनांचा त्याग करण्याचे मनोर्षय आपल्यात येऊ शकते. त्याच्या आठवणीत राहण्याने मी माझे जीवन कसे श्रेष्ठ बनवू शकतो ह्यासंबंधीचे सर्व ज्ञान ब्रह्माकुमारी आश्रमात विनामूल्य दिले जाते. हे ज्ञान प्रत्यक्ष परमेश्वराने जो आपला सर्व आत्म्यांचा पिता आहे त्याने दिले आहे. स्वतःचे हित, आमसवकिऱ्यांचे हित आणि समाजाचे हित लक्षात घेता आत्मर्षितन, परमात्मर्षितन आणि त्याद्वारे प्राप्त होणाऱ्या सद्गुणांनी आपले जीवन सुगंधित करणे, आपले जीवन दिव्य

बनविणे यातच जीवनाची सार्थकता आहे. न्यांनी आपल्या व्यसनांचा त्याग केला आणि राजयोगाची साधना सुरू केली. ब्रह्माकुमारी संस्थेत अशी अनेक उदाहरणे आहेत. अशा सर्व साधकांना केवळ शारीरिक फायदेच नाही तर मानसिक आणि सामाजिक फायदेही झाले. इतकेच नव्हे तर सगळ्यात मोठ्या आर्थिक फायदाही वात समाविष्ट आहे. व्यसनांच्या नादाने व्यर्थ जाणारे धन त्यांनी आपल्या कुटुंबाच्या कल्याणात वापरायला सुद्धात केली. ईश्वरी कार्यात धन सफल करून पुण्यसंचयही केला. इतरांसाठी ते मार्गदर्शक म्हणून कामही करू लागले. आपल्यापैकी कुणीही वाचा निःशुल्क लाभ घेऊ शकता. तुम्ही निर्व्यसनी असलात तरी परिचयातील गरजू (व्यसनी) व्यक्तींना राजयोगाविषयी माहिती अवश्य द्या.

(पृष्ठ क्र. २६ वरून)

बाबांना घट्ट बिलगली. तेवढ्यात तिला दारापुढे एक ओंठो थांबलेली दिसली. तिच्या आनंदात आणखी भर पडली होती. कारण तिचे काका काकू आणि चरददादा सुद्धा आला

होता. "माझा दादा आला. माझा दादा आला" असे म्हणत त्याच्या जवळ गेली व त्याला घट्ट मिठी मारली. मी आणि तिचे बाबा त्यांचे स्वागत करून त्यांना आत बोलावून नेले. मी मात्र मनोमन शिवबाबांना धन्यवाद दिले.

भिलवडी : '७५ साल आजादी के अमृत महोत्सव से स्वर्णिम भारत की ओर' आयोजित कार्यक्रमात मा. विरीश चितळे (चितळे उद्योग समूहाचे संचालक), मा. श्रीधर बाळवेकर, दक्षिण भाग सोसायटी चेअरमन मा. शामराव पाटील, सांगली सहकार साखर कारखाना माजी संचालक डॉ. सुधा चोपडे, ब्र.कु. गीरा

पणजी, गोवा : सिस्टर एम्बेरोल्डा, सिस्टर शिल्पा, सिस्टर फिडेलीस यांस ईश्वरी भेटवस्तू देताना ब्र.कु. वनिता, ब्र.कु. शोभा व अन्य

भिलवडी : पोलीस सहाय्यक निरीक्षक कैलास कोडगे व सर्व कर्मचारी यांस ईश्वरी भेटवस्तू देताना ब्र.कु. भीरा व ब्र.कु. पद्मा

वडगाव शेरी : महाराष्ट्र दिन व कामगार दिवस निमित्त आयोजित कार्यक्रमाचे दीप प्रज्वलन करताना सामाजिक कार्यकर्ता भ्रा. ज्ञानेश्वर गलांडे, ब्र.कु. प्रेमा, ब्र.कु. चंद्रकांत व अन्य

चंद्रपूर : डॉ. प्रकाश आमटे व डॉ. मंवाकिनी आमटे यांस ईश्वरी भेटवस्तू देताना ब्र.कु. कुंदा, ब्र.कु. देव व अन्य

हिंगणघाट : आंतरराष्ट्रीय मातृत्व दिवसानिमित्त कार्यक्रमत डॉ. जया तुळसकर यांना ईश्वरी भेटवस्तू देताना ब्र.कु. जयमाला

रविवार पेठ, पुणे : जागतिक नर्स दिनानिमित्त मानसिक स्वास्थ्य विषयावर मार्गदर्शन केल्यावर ग्रुप फोटोत ब्र.कु. रोहिणी, नर्सस व अन्य स्टाफ

शांतीवन (आबू रोड) : राजयोगिनी ब्र.कु. रतनमोहिनी दादी यांचा ९८ वा वाढदिवस साजरा करताना जमलेले आमंत्रित व ब्र.कु. मृत्यूंजय

शांतीवन (आबू रोड) : पद्मश्री राहीबाई पोपेरे यांस ईश्वरीय भेटवस्तू देताना राजयोगिनी ब्र.कु. रतनमोहिनी दादी सोबत ब्र.कु. दीपक हरके व BAIF अधिकारी जितिन साठे

जयसिंगपूर : सेवाकेंद्राचा रौप्य महोत्सव साजरा करताना राजयोगिनी ब्र.कु. संतोष दीदी ब्र.कु. सुनिता, सेनेचे जवान संजय खैरमोडे, ब्र.कु. राणी, ब्र.कु. नितीन व अन्य

ठाणे (पू) : मुलांच्या समर कॅम्पमध्ये ग्रुप फोटोत ब्र.कु. मीनाक्षी आणि उपस्थित मुले व त्यांचे पालक

नाशिक : ग्रामसेवकांसाठी ठेवलेल्या कार्यक्रमाचे दीप प्रज्वलन करताना संपादक डॉ. राहुल रनाळकर, पोलीस अधीक्षक सचिन पाटील, ब्र.कु. सुनंदा, ब्र.कु. वासंती व अन्य मान्यवर

देऊळगाव राजा : आत्मनिर्भर किसान रॅलीचे उद्घाटन प्रसंगी तहसीलदार प्रीती जाधव, गटविकास अधिकारी प्रा. दशरथ पाचग्रे व ब्र.कु. सुनंदा